

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

В
ЗДЕСЬ
ПОХОРОНЕН СТ. Л-НИТ РАЗВЕДЧИК
ШМИДТ
БРУНО ЯКОШЕВИЧ

ПОГИБ 8-У-1945г. ЗА СВОБОДУ

И НЕЗАВИСИМОСТЬ НАШЕЙ

РОДИНЫ

СССР
1945

Нáпис с фотографии з гробу ст. пор .B. Ja. Šmidta в Бěлкoвичích
1. strana obálky

Horní část pomníku V. I. Majorčika z prostoru Dětrichov — Re-
noty — Uničov.

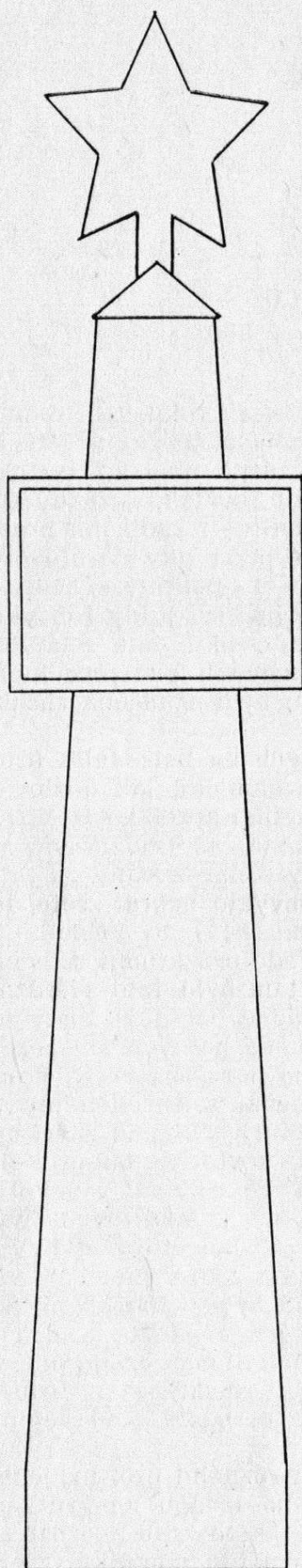
POMNÍKY NA HROBECH RUDOARMEJCŮ

Památkami na konečné fáze bojů v prvních květnových dnech roku 1945 začíná obvykle jeden z úseků sběratelské sféry pracovišť nejnovějších dějin většiny našich muzeí. V širokém sortimentu militarií se velmi vzácně objevují typické rudé pomníčky, které v těsném sledu za vítězným postupem Sovětské armády zůstaly rozsety po celé naší vlasti, dočasně označující jednotlivé i společné hroby více než 144 tisíců padlých. Toto označování, pokud bojové podmínky dovolovaly, mělo různý kvalitativní charakter. Velmi časté byly případy, že pohřbívací jednotka nebo spolubojovníci padlých označovali hroby obecnými nápisy, jindy (obvykle příslušníci téže jednotky) uvedli více či méně podrobná osobní data padlých. Tento poměr se velmi zřetelně obráží ve jmenných seznamech padlých, které v podmínkách olomouckého čestného pohřebiště ukazují, že byla označena zhruba třetina pohřbů.¹

Společný hrob prvních vojáků a poddůstojníků, pohřbených na ústředním hřbitově v Olomouci 9. května 1945, byl označen rudými pyramidami, jak doslovně uvádí protokolární záznam velitele pohřbívacího oddílu staršího poručíka G. V. Jeremejeva.² I na ostatních hřbitovech Velké Olomouce, např. ve Chválkovicích, byly hroby označeny pomníky s nápisy.³ Tyto pomníky byly považovány za provizoria: při prvním soustředování pohřbů na hřbitovy se obvykle nebral zřetel na jejich historickou hodnotu a byly likvidovány. Stejně tomu bylo při následující akci; s přicházejícím podzimním obdobím roku 1945 byly i zde prozatímní dřevěné památníky na hřbitovech nahrazovány kamennými.⁴ Tu a tam byla tato svérázná hrobová výzdoba dokumentována fotograficky nebo mimořádně pohotiví činovníci národních výborů a místní kronikáři se snažili uchovat jména padlých alespoň v přepise. Podstatnou část jmen ovšem zachytil oddíl staršího poručíka M. K. Vološina, který měl na jaře 1946 za úkol provést exhumace a konečné soustředění hrobů.

Základní formou těchto provizorních pomníčků byl protáhlý jehlanec završený pěticípou hvězdou, v horní polovině jehlance byla umístěna textová tabulka. Celý pomník byl zpravidla červeně obarven. Tento základní tvar se rozrostl v několik variant, ovlivněných nejen materiálem, který byl k dispozici, ale také invencí výrobců, takže zde můžeme opisně hovořit o jakési formě válečné etnografie. Výchozím typem byl tvar různě hmotného jehlance vyrobeného z dřevěných desek, jehož vrchol byl zkosen nebo ukončen stanovitě. Tato forma byla velmi rozšířena, je známa podle obrazové dokumentace např. z Brněnských Ivanovic a Brna.⁵ Z prostoru Dětrichov—Renoty—Uničov je uchován ve sbírkách olomouckého muzea pomník ze společného hrobu, v němž byli uloženi I. V. Permskij, F. S. Ivanec a I. Fecko⁶ (viz obr. na str. 2). Na hrobě řidiče motorového vozidla byl pomník tohoto typu (spolu s volantem) při silnici u Štarnova.⁷

Byly také formy prostší, vyrobené z dřevěného hranolku různého profilu, jehož horní část byla přitesána do hrotu a ukončena hvězdou posazenou na krátkém páskovém nástavci, vyrobenou z plechu nebo překližky. U tohoto typu z prostoru Dětrichov—Renoty—Uničov⁸ můžeme dokonce vytypovat skupinu pomníků, která

se vyznačuje jednotným rukopisem textů provedených červenou kurzivní azbukou: jsou to pomníky rudoarmejce V. I. Majorčika (snímek na 1. straně obálky), st. seržanta V. Ja. Petajeva s vojíny G. F. Litrem a M. S. Bugajevem, další společný pomník šesti rudoarmejců Konovalčenko, Ševčenko, Roščina, Gridčina, Gvardešviliho a Liceva, jednotlivé pomníky st. poručíka Gusejnova a por. Koževnikova. Svědectvím tragédie, k níž došlo patrně v jednom postavení, je pomník dělostřelců poručíka M. V. Tokarevského, ml. poručíka F. F. Skoromochova⁹ a rudoarmejce D. N. Koževnikova

Patrně nejjednodušší variantu představuje jehlanec spolu s hvězdou vyřezaný z jednoho kusu silné desky, jaký byl v Brně před domem U bílého beránka (podle fotografie v archivu města Brna).¹⁰

Vedle kompletních pomníků jsou ve sbírkách olomouckého muzea uloženy textové tabulky, z nich dvě s fotografiemi (st. por. B. Ja. Šmidta¹¹ a serž. I. P. Kuperwassera¹²) s texty na papíře v zasklených rámech. Textová tabule z hrobu M. Je. Rjabova¹³ byla vyrobena z bílého plechu, nápis vyryt.

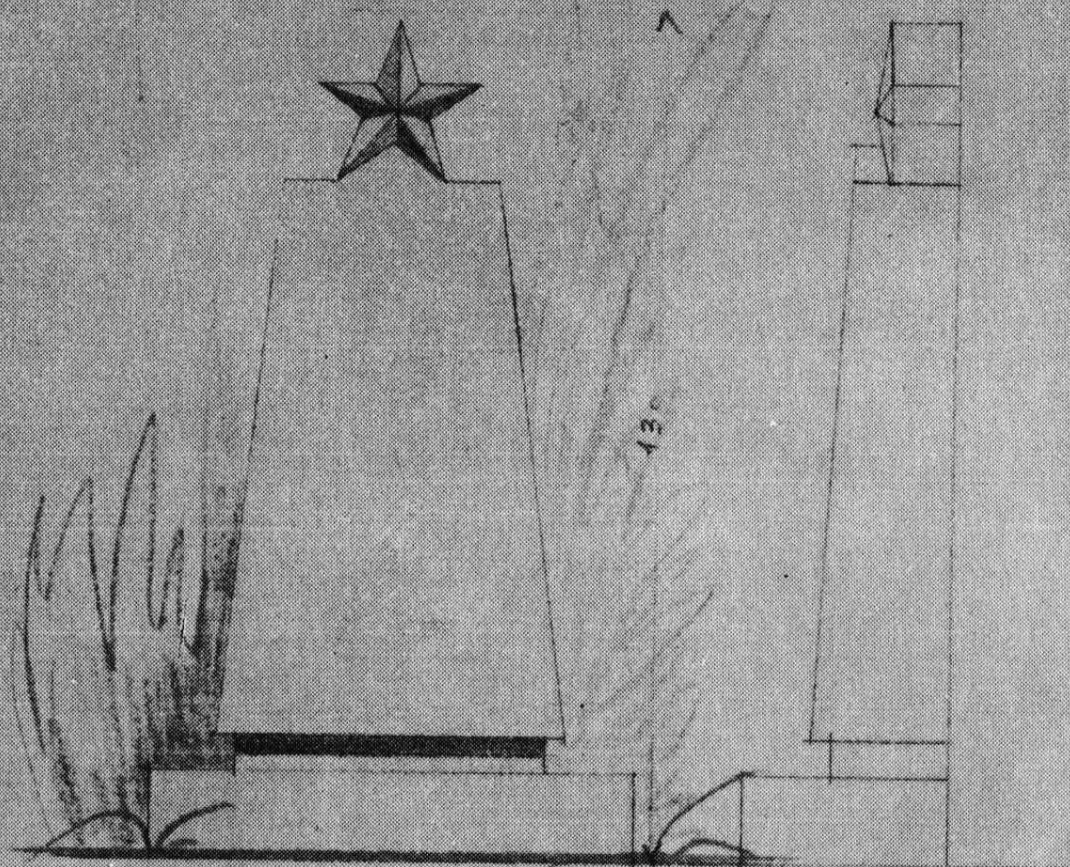
Ve výjimečných případech byly hroby označovány již v provizorním stadiu pomníky, obvykle z mramoru, nejčastěji formy ploché pyramidy s lomeným hrotem; tato forma funerální architektury byla u nás v oblibě od přelomu století a kamenické firmy ve větších městech měly tyto pomníky v zásobě. V čele pomníku tohoto typu byla zpravidla vyryta pěticípá hvězda, precísní provedení textů v azbuce bylo důkazem, s jakou obdivuhodnou pohotovostí si naši kameníci osvojili provedení tehdy málo obvyklých typů písma. I na těchto pomnících bývaly umísťovány fotografie padlých hrdinů. Fotografie na porcelánu pro tyto účely zhotovuje tradiční továrna ve Staré Roli a za tehdejší situace to byla technika prakticky nedosažitelná. Vkládaly se tedy portrétní fotografie pod sklo a do měděného rámování. S pomníky tohoto typu jsme se mohli setkat např. v Brně v dnešních sadech Míru,¹⁴ na náměstí ve Vyškově ap. Ovšem i tyto pomníky byly dočasným označením hrobů do prvních měsíců roku 1946, kdy došlo k obecnému soustředění pozůstatků na čestná pohřebiště.

Když umlkaly boje a veřejné záležitosti přecházely do kompetence lidové správy, stalo se pravidlem, že národní výbory z vděčnosti k padlým hrdinům byly ochotny pečovat o jejich hroby v daleko větší míře, než bylo pouhou povinností podle známé ženevské konvence z roku 1929, kterou ratifikoval i náš stát.¹⁵ První pom-

Dřevěný pomník I. V. Permského, F. S. Ivance a I. Fecka z prostoru Dětrichov — Renoty — Uničov.

Materiál: Tořický pískovec

hvězda červená, písmo též červené

M = 1 : 10

JAROSLAV SLIMAR

KAMENNOVÝČIARSTVO

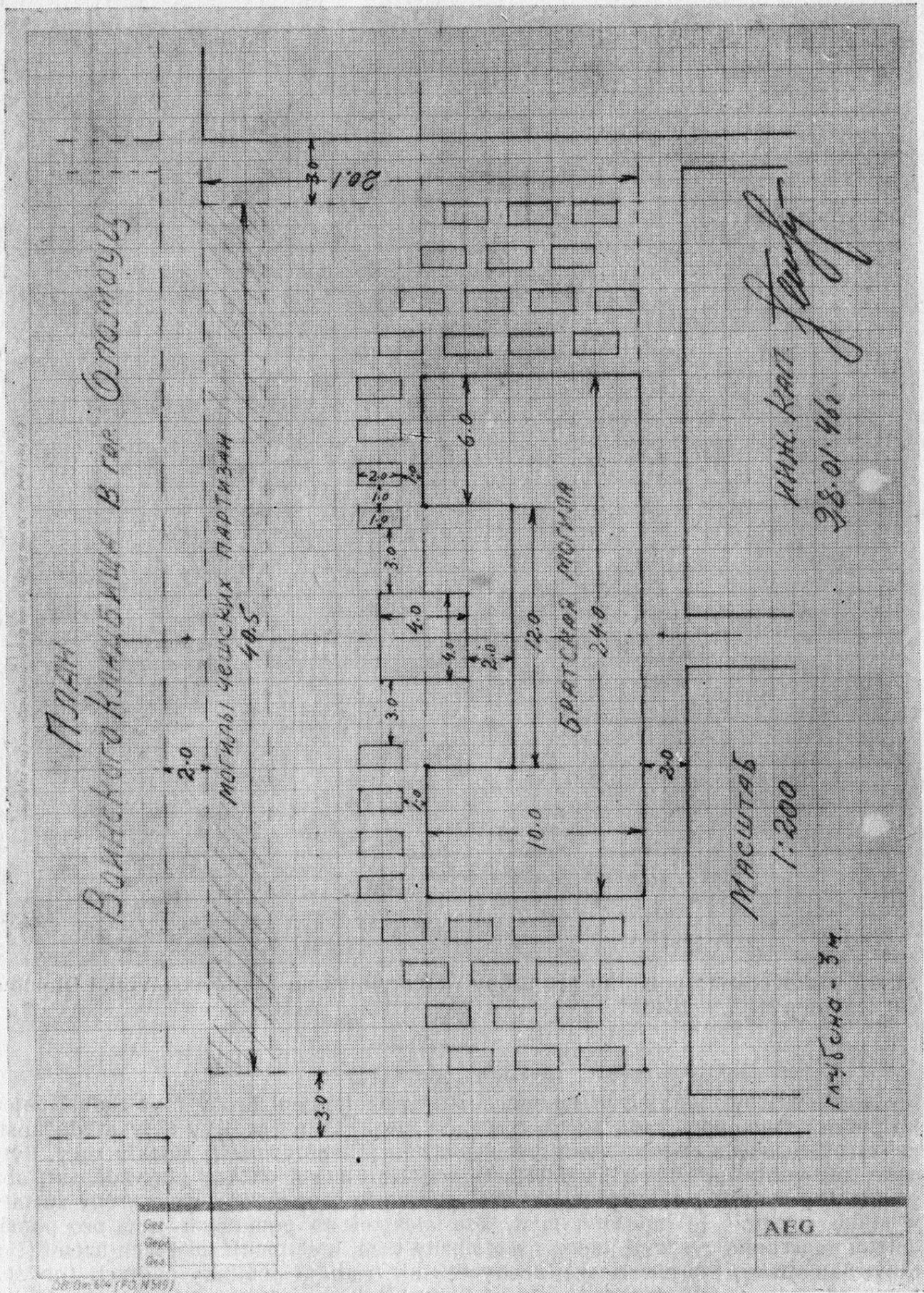
OLOMOUČ, NÁM. M. ULIC

1945

*С памятник
справлен
10.9.45
Средь кол. мен. к.
Монумент*

Návrh pískovcového pomníku pro hroby rudoarmejců na hřbitovech Velké Olomouce, schválený 10. 9. 1945

ník vděčnosti byl odhalen v Olomouci nad symbolickými hroby čtyř rudoarmejců na pokraji Čechových sadů již 17. července 1945.¹⁶ Četné projevy úcty a vděčnosti prokazovalo obyvatelstvo jednotlivých obcí, na jejichž územích zůstaly rovy. Byly obce, kde velitel pohřbívacího oddílu v roce 1946 musel občany přesvědčovat, aby pozůstatky vydali; jsou případy, že obce prosadily svůj požadavek a hroby zůstaly v jejich středu.¹⁷ Je množství míst, kde alespoň na pomnících jsou pro paměť dalším generacím uvedena jména i podobizny těch, kteří padli na jejich území (Dolany, Samotíšky, Šternberk aj.), nechybějí ani tradiční pomníky padlých (obdobu pomníků budovaných obětmi I. světové války) nebo památníky na místech významných bojových akcí.¹⁸

Projekt čestného pohřebiště na ústředním hřbitově v Olomouci z 28.1.1946

Přemístění ostatků z původního hrobu znamenalo obvykle (jak jsme již uvedli) i likvidaci výzdoby hrobu včetně pomníku. Pouze ze známého prostoru Uničov—Renoty — Dětrichov se podařilo šternberskému muzeu zachránit sedm kompletních pomníků a dva náhrobní nápisy (byly donedávna v muzejních sbírkách v Olomouci, Šternberku a Uničově, od r. 1975 jsou soustředěny v Olomouci), jeden náhrobní nápis získalo olomoucké muzeum až v roce 1957 od Místního národního výboru v Bělkovicích.

V prvním srpnovém týdnu 1945 bylo ukončeno soustřeďování hrobů na čtyři olomoucké hřbitovy: ústřední, vojenský v Černovíře, ve Chválkovicích a Hodolanech. Pro společné hroby na těchto hřbitovech navrhl kamenický závod na Nové Ulici dvě varianty pomníků, z nichž byla zvolena forma blízká tradičnímu tvaru rudoarmejnských pomníčků: plochý zkosený jehlanec odsazeně postavený na soklu, završený plastickou pěticípou hvězdou (viz obr. na str. 3). Bylo objednáno celkem 21 pomníků a podstatná část s obrubami byla instalována ještě v podzimním období 1945.¹⁹

Soustřeďování hrobů nabylo závěrečné formy koncem roku 1945 po rozhodnutí o hromadném umístění na čestná pohřebiště. V Olomouci projednala mise sovětských důstojníků se stavebním oddělením Národního výboru 29. ledna 1946 podrobnosti této akce a předložila vlastní projekt pohřebiště, jehož hlavní koncepce byla realizována²⁰ (viz reprodukci na str. 4). Po konečné koncentraci na čestné pohřebiště ústředního hřbitova bylo zmíněného typu pomníku použito na 22 hrobů důstojníků v hodnostech kapitána až podplukovníka. Pomníky jsou zhotoveny z pískovce, jejich výška je 152 cm, šířka 90 cm (viz obr. na str. 6). Osmačtyřicet náhrobníků subalterních důstojníků (mladších poručíků až kapitána) má poněkud prostší formu (výška 70 cm, šíře 74 cm): na soklu je odsazeně postavena lichoběžníková deska, její horní strana je segmentovitě krojená²¹ (návrh je reprodukován na str. 7). Čestnému pohřebišti dominuje podkovovitý hromadný hrob, obepínající ústřední pískovcový pomník, zdobený řády Vlastenecké války, Rudé hvězdy a Slávy.²² Péči pozůstalých v Sovětském svazu byly v pozdějších letech připojeny neoficiální pamětní nápisy po pravé straně tohoto ústředního pomníku.²³

Příloha

Transliterace²⁴ nápisů na pomnících z hrobů rudoarmejců ve sbírkách Vlastivědného ústavu v Olomouci

Pomník typu pyramidy

1 Nápis tužkou na papíře v zaskleném rámu. Muzeum Šternberk.

Věčnaja slava gerojam

*pavšim v bojach smertju chrabrych za
svobodu i nezavisimost našej rodiny*

Permskij Ivan Vasiljevič²⁵

Ivaněc Fedor Stěpanovič²⁶

Fecko Ivan²⁷

rožděn 1923

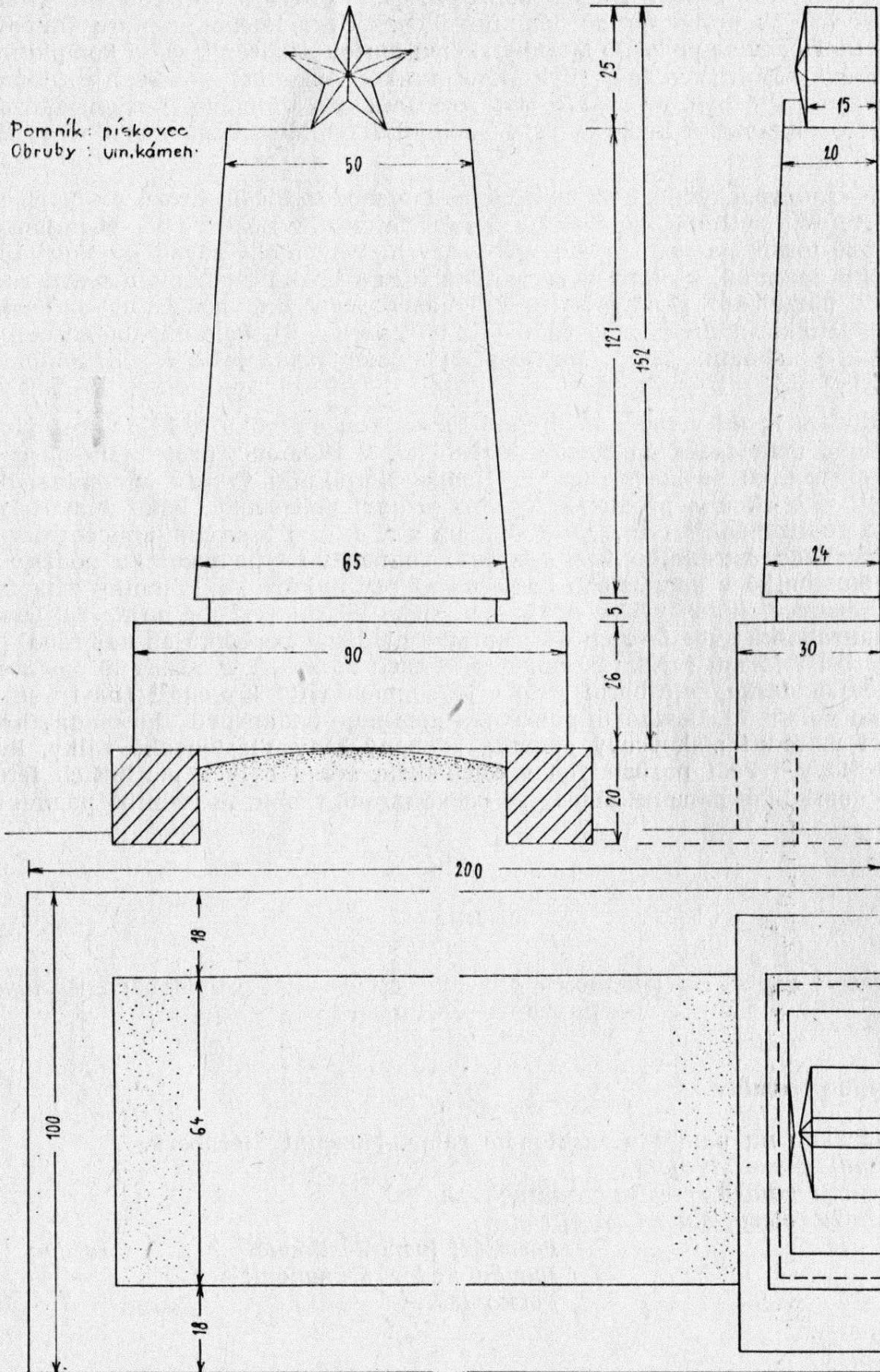
—“— 1912

—“— 1921

Nákresy dvou typů pískovcových pomníků na hroby důstojníků, soustředěné na čestné pohřebiště v únoru a březnu 1946 (viz násl. str. 6—7)

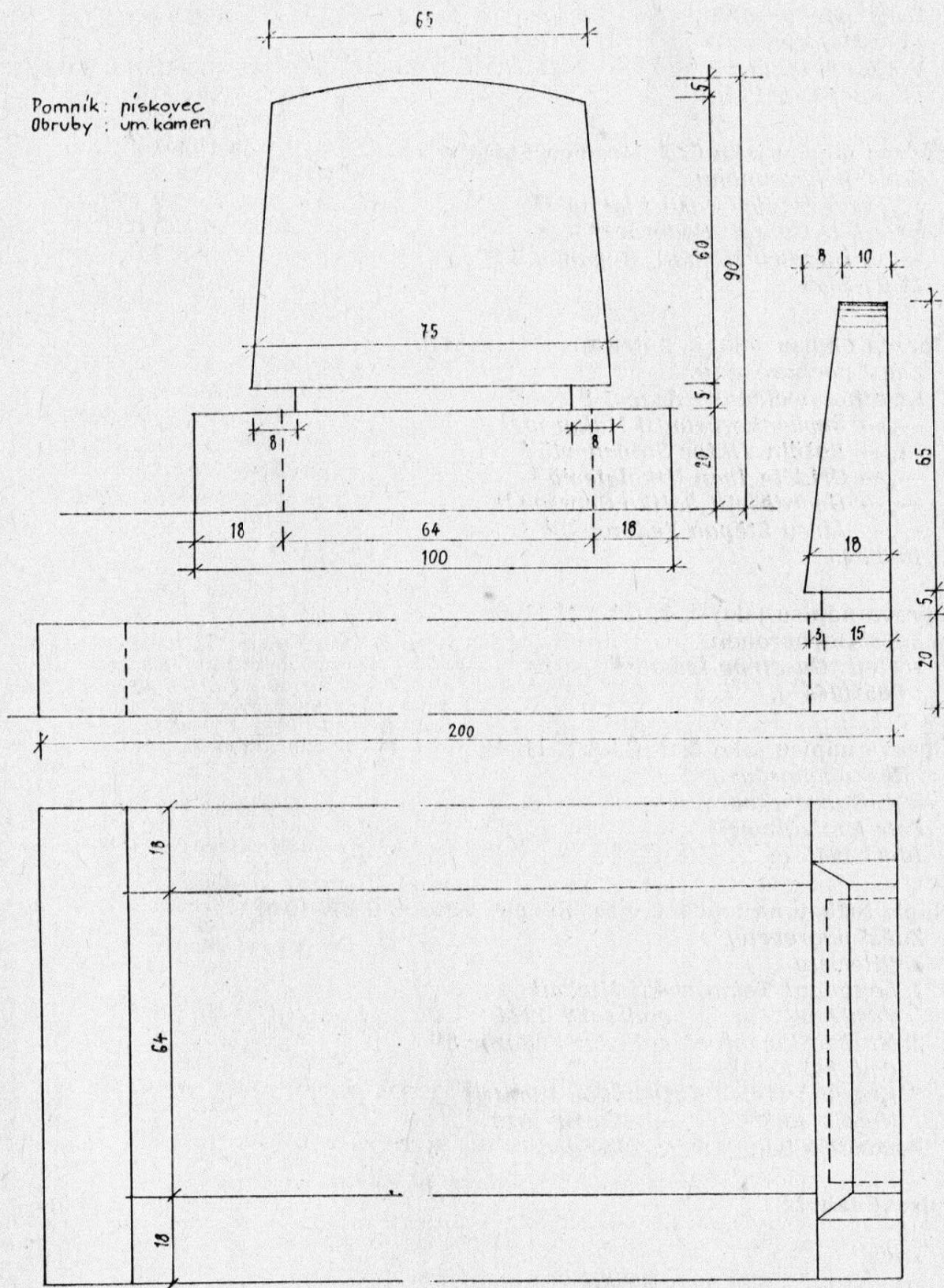
NÁKRES POMNÍKU PRO PADLÉ DŮSTOJNÍKY R. A. 1:10.

Pomník: pískovec
Obruby: uin, kámen.

NÁKRES POMNÍKU PRO PADLÉ DŮSTOJNÍKY R.A. 1 : 10

Pomník : pískovec
 Obruby : um. kamen

Pamníky sloupkového typu

- 2 Nápis červenou kurzivou na desce. Č.i. V-2170.
Zděs' pochoroněn
Kr-c Majorčik
Vladimir Ivanovič²⁸
pochor. 12-5-45 g.

- 3 Úprava nápisu jako č. 2. Muzeum Sternberk.
Zděs' pochoroněny
St. serž. Petajev Vasilij Jakovl.²⁹
Kr-c Litr Georgij Fedorov.³⁰
— „ — Bugajev Michail Stepanov.³¹
11-05-1945

- 4 Úprava nápisu jako č. 2. Muzeum Šternberk.
Zděs' pochoroněny.
Kr-c Konovalčenko Argentij Iljič³²
— „ — Ševčenko Leontij Makarov.³³
— „ — Roščin Viktor Stěpanovič³⁴
— „ — Gridčín Ivan Nikolajevič³⁵
— „ — Gvarděšvili Šaliko Čeoršev.³⁶
— „ — Licev Stěpan Fedorovič³⁷
10-05-45

- 5 Úprava nápisu jako č. 2. Č.i. UN-1105.
Zděs' pochoroněn
st. lejt. Gusejnov Izmail³⁸
10-05-1945 g.

- 6 Úprava nápisu jako č. 2. Č.i. UN-1104.
Zděs' pochoroněn
lejt. Koževnikov
Petr Michajlovič³⁹
10-05-1945 g.

- 7 Nápis tužkou na lepence v zaskleném rámu. Č.i. UN-1046
Zděs' pogrebeny
artilleristy
 1. Lejtěnant Tokarevskij Michail
Vasiljevič⁴⁰ god. rožd. 1924.
 2. Ml. l-t Skomaročov Fedor Fedorovič⁴¹
god. rožd. 1921
 3. Krasnoarmejec Koževnikov Dimitrij
*Nikolajevič⁴² god. rožd. 1926**Pogibšie v boju 8 maja 1945 goda*

Nápisové tabule

Zděs'
pochoroněn st. l-nt razvědky
Šmidt
Bruno Jakovlevič⁴³
pogib 8-V-1945 g. za svobodu

*i nezavisimost' našej
Rodiny
SSSR
polevaja počta 13296*

- 9 Úprava nápisu jako č. 8. Muzeum Šternberk č. 1240.
*Seržant Kupervasser
Izrail' Pinchasovič⁴⁴
1923 g. rožděnija
pogib smert'ju chrabrych
7-05-45 g. v bojach s německo-
fašistskimi zachvatčikami
za čest i svobodu bratrskoj
Čechoslovakii
G. Kijev ul. Frunze*
- 10 Nápis vyrytý do bílého plechu. Muzeum Šternberk č. 368.
*Krasnoarmejec Rjabov
Michail Jegorovič⁴⁵
pogib v maje 1945 g.
v bojach s německimi
zachvatčikami*

P o z n á m k y

- 1 Při pohřbívání za bojové situace nebyl např. jmenovitě označen hrob jednoho z prvých padlých na území vnitřní Olomouce seržanta Vasilije Tišinského, takže jeho jméno uniklo i další evidenci (srv. O. G. Samojlovič, V bojích o Olomouc 1945, Olomouc 1973, str. 8, obr. 4; totéž in: Cesta bojové slávy, Olomouc 1975, str. 30).
- 2 Záznam je otištěn v publikaci Památníky a hroby sovětských hrdinů z II. světové války v okrese Olomouc, Olomouc 1975, str. 36, pozn. 25.
- 3 Tamt., str. 9.
- 4 Tamt.
- 5 Rudolf Hrdlička, Rudá armáda osvobozuje Moravu, Brno 1948, obr. příloha (22).
- 6 Památníky, 16.
- 7 Tamt., obr. 22 (snímek není v uvedené publikaci blíže označen).
- 8 Památníky, 16.
- 9 Chybný přepis jména a hodnosti, čerpaný z písemných materiálů, pronikl i do posledně publikovaného seznamu (srv. Památníky, str. 16, pomník č. 7, str. 29, č. 372).
- 10 Hrdlička, obr. příl.
- 11 Památníky, str. 38, pozn.⁷⁶.
- 12 Tamt., str. 17.
- 13 Tamt.
- 14 Hrdlička, obr. příl.
- 15 Kap. I, čl. 4. Viz č. 23 Sb. z r. 1938.
- 16 Památníky, str. 6, obr. 1.
- 17 Tamt., str. 12, 13, 18.
- 18 Tamt., obr. příl. 4-21. - Miloš Trápl, Památky z nejnovějších dějin na Olomoucku, Zprávy VÚO 1973, č. 160, str. 1-3.
- 19 Památníky, 9.
- 20 Památníky, str. 11. Projekt je uložen v agendě oddělení hřbitovů a krematoria v Olomouci.
- 21 Památníky, str. 18, obr. 2-3.
- 22 Nápis na pomníku byly otištěny ve Zprávách Krajského vlastivědného střediska v Olomouci 1960, č. 85, str. 74.
- 23 Text s fotografií por. Stanislava Gorjačeva z Leningradu na postamentu pomníku a volně postavená deska voj. Jurije Timofjeviče Samsonova z Voroněže (část textu koncipovaného otcem viz Památník, str. 2).
- 24 Při transliteraci bylo přihlédnuto k zásadám, uvedeným v časopise Slavia, roč. XVII, 1939-1940, str. 317-320, roč. XX, 1951, str. 159-161.
- 25 Viz Památníky, str. 27, č. 313.
- 26 Tamt., str. 23, č. 126.
- 27 Tamt., str. 22, č. 82.

- 28 Tamt., str. 26, č. 239.
- 29 Tamt., str. 27, č. 314.
- 30 Tamt., str. 25, č. 227.
- 31 Tamt., str. 21, č. 42.
- 32 Tamt., str. 24, č. 179.
- 33 Tamt., str. 30, č. 415.
- 34 Tamt., str. 28, č. 347.
- 35 Tamt., str. 22, č. 104.
- 36 Tamt., str. 22, č. 112.
- 37 Tamt., str. 25, č. 224.
- 38 Tamt., str. 22, č. 110.
- 39 Tamt., str. 24, č. 194.
- 40 Tamt., str. 31, č. 443.
- 41 Tamt., str. 29, č. 372; viz zde opravu y pozn.⁴.
- 42 Tamt., str. 24, č. 193.
- 43 Tamt., str. 30, č. 425.
- 44 Tamt., str. 25, č. 204.
- 45 Tamt., str. 28, č. 342.

РЕЗЮМЕ

Памятники на могилах красноармейцев

В конце Великой Отечественной войны на территории Чехословакии пожертвовали своей жизнью 144 000 красноармейцев. Различные группировки их могил обозначали трассы продвижения войск вперед и напряженность боев частей Красной Армии с врагом. Отдельные, часто и братские могилы павших героев или геросов, умерших от последствий ранения, их боевые товарищи обозначали типичными памятниками-пирамидами, покрашенными красной краской с пятиконечной звездой и доской с текстом. Согласно данным условиям встречаются различные, отличающиеся друг от друга, варианты. В коллекциях музея Краеведческого института г. Оломоуц находятся семь таких памятников и три доски с текстом. Это, по всей вероятности, одна из самых многочисленных комплектов коллекций этого рода на территории Чехословацкой социалистической республики.

Основной формой этих могил была пирамида из деревянных досок, завершенная пятиконечной звездой. Производным типом этих памятников является деревянный столбик, законченный пирамидально. Тексты на этих памятниках были написаны краской на деревянных досках, на бумаге, вложенной в застекленные рамы (иногда с фотографиями), или вырезаны в жезь. В исключительных случаях в некоторых местах Моравии были поставлены на временных могилах и мраморные памятники.

Все вышеприведенные типы памятников, находящиеся на разбросанных могилах, имели временный характер. Осенью 1945 г. были украшены могилы, сосредоточенные на первом этапе на отдельных кладбищах, песчаниковыми могилами; репродукции этих памятников находятся в настоящей статье на стр. 3. После конечного сосредоточения могил в почетном отделении кладбища г. Оломоуц (первоначальный проект места погребения см. на стр. 4) могилы 70 офицеров были украшены памятниками двоякого типа (рис. стр. 6—7) и центральным памятником, который окружен братской могилой. Энклавом кладбища является группа четырех почетных могил красноармейцев в парке им. Чеха, обозначенных простыми каменными плитами и могучий памятник, открытый уже 17-го июля 1945 г.

BÝVALÝ ŠTERNBERSKÝ DVŮR NA ZÁŘEČÍ

Naproti bývalé šternberské Horní brány za Ovčím potokem (též Sitka) na ostrohu mezi údolím potoka a cestou k bývalému větrnému mlýnu byl ve středověku rozsáhlý dvorec. Jelikož stál vůči poloze hrazeného města za řekou, jak se Ovčímu potoku ještě v polovině 18. století říkalo, byl označován „na Zářečí, Záříčský dvůr“. Záříčany či Uličany byli také označováni usedlíci vsi Moravská, pak Dlouhá Ulice (později Uničovské předměstí Šternberka), jejíž bezzemci pracovali při tomto dvoře. Počátkem 17. století dvůr je jmenován Sichrůvek, pak za německé éry města Sicherhof. Původně náležel vrchnosti, ale někdy na přelomu 16. a 17. století přešel do majetku města, aby se ho nakonec znovu ujala vrchnost. Ani vrchnost, ani město ho neobhospodařovaly ve vlastní režii a pronajímaly nebo prodávaly do soukromých rukou.

První zprávu o něm máme z roku 1559, kdy Václav Berka z Dubé a Lipého udílí dům a zahradu při dvoře na Zářečí svému úředníku Mikuláši Horeckému z Horky¹. Horečtí (Hořečtí) jsou ve Šternberku rozvětvená rodina, zde usedlá již počátkem 16. století, a v jejím držení dvůr je ještě nějaký čas.

Roku 1592 držel dvůr už jiný vrchnostenský úředník, Jan Pavlát z Olšan s manželkou Kateřinou Štáblovskou z Koválovic. Zemřel mezi léty 1605—1608. Kdy prodal tento dvůr šternberské obci, není známo. Vdově Kateřině Štáblovské zůstal ještě roku 1609 pustý dvoreček, zahrádka při domě, 3 kusy polí a stodola, vše v ceně 130 rýnských.²

Dalším usedlým na dvoře je Daniel Eberhardt. Nevíme, kdo to byl, jen je o něm psáno, že z držení dvora a z města před rokem 1625 utekl a zůstalo po něm dlužných 750 rýnských.³

Roku 1625 obec prodala „svůj svobodný dvůr zde před Horní branou, který koupila od býv. šlechtice Jana Pavláta, prostý činže, šacunků a robot, se zahradou a stodolami, 2 polí na střelnici, jedno vedle pole organistova vedle zemské cesty“ za 550 mor. tolarů hotově placených Adamu Huppaufovi.⁴ Huppauf byl též ve vrchnostenských službách, roku 1588 správce panského karloveckého dílu a současně rychtář v Krákořicích, kde vlastnil grunt (zemřel 1627-1634). Litkup (Leykauf) při nákupu byl zapíjen teprve v prosinci 1628 částkou 2 rýn. 4 grošů 4 denárů.⁵ Pohoštění, které podle zvyklostí dával kupec, tentokrát — snad z pocty — platila městská rada. Byla také zřejmě ráda, že se dvora zbavila. Dvůr byl totiž poničen nejen císařským vojskem ve městě, ale zvláště roku 1624 pomocným polským vojskem plukovníka Stanislawa Stroinowského, které zde řádilo rok „hůř jak Uhři a Tataři“.

Nežli Huppauf stačil přivést dvůr do pořádku, přivalila se na Šternberk nová pohroma: 13. ledna 1627 Dánové. Když španělská vojska v císařských službách v červenci téhož roku zaútočila na Dány ve městě, zaujala svými dělostřeleckými kusy právě prostor střelnice a Sichrůvku. Dvůr během třídního dobývání města vyhořel. Huppauf se snažil dvůr uvést do chodu a nakoupil osivo a krmivo od bohatého měšťana „krejčího Jeho Milosti knížete“ Kašpara Groera, ale bez úspěchu. Z nutnosti prodal od dvora nějaká pole, zahradu a louku, a koupil svobodný dvůr v Uničově, kam se s manželkou Kristinou a dětmi odstěhoval. Dvůr na Záříčí zatím pustnul.

Na sklonku svého života prodal 1. 3. 1633 tento „zhořelý a pustý svobodný dvůr před Horní branou, nyní zcela sešlý, s polemi, loukami, zahradou a i s obilím, koupeným od Kašpara Groera“ za 500 mor. tolarů svému synu z prvního manželství Martinu Huppaufovi, knížecímu púhončímu a lesnímu pojezdnému.⁶ Bratři Minstrberští stvrzují mu listem daným 16. 6. 1635 na Šternberce držbu tohoto svobodného dvora.⁷ Tento list naznačuje, že dvůr je majetkem vrchnosti.

Martin se přiznal do rodiny již zmíněného Kašpara Groera, býv. purkmistra, ale zdá se, že se mu nechtělo vyženěné peníze dávat na dlužný lozunk po svém nebožtíku otci.⁸ Městská rada proto 21. 3. 1634 vyzvala Adamovu vdovu Kristinu, aby dluhy po svém manželovi splatila ona. Vdova se hájila tím, že statek předala svému nevlastnímu synu Martinovi pod nátlakem, on však veškeré zařízení usedlosti prodal uničovskému královskému rychtáři Bernartu Žalkovskému ze Žalkovic a ona tedy není majitelkou statku s povinností něco splácet. Městská rada (!) proto Martinův kup dvora zrušila a znovu Kristinu vyzvala k placení dluhu městu a purkrechtu dědicům. Ta však prohlásila, že statek držet nemíní a je ochotna prodat ho městu za 2300 rýnských zlatých. „Když se však měla dostavit k podpisu, se pro vojenský rozruch nedostavila.“⁹ Kup obcí se však přesto uskutečnil, protože městská rada uničovská se dopisem ze 27. 1. 1635 táže ve Šternberku, zda je možno Kristinu do Uničova propustit, když už všechny dluhy zaplatila. Chce se totiž provdat za Valentina Bartla v Uničově.

Jelikož obec měla svůj obecní dvůr (za hradební zdí mezi podzámeckým mlýnem a Sichrůvek — dnes Stavební městský podnik), prodala dvůr na Zářičí. Kniha pozůstalostí¹⁰ k 5. 2. 1639 uvádí, že tento dvůr před Horní branou od Martina Huppaufa koupil zámecký důchodní písař Georg Jacob Nicksch za 500 rýnských, hotově složil 100 rýnských a zbytek bude od sv. Michala 1636 splácet po 15 rýnských v purkrechtu. Na Nicksche je dvůr psán ještě 14. 2. 1650,¹¹ i když zemřel roku 1649. Zde tedy došlo k neřešitelnému vztahu vrchnosti a šternberské obce k tomu dvoru, ale získáváme rok 1635-1636 jako rok kupu dvora Nickschem.

Dne 22. 1. 1656 je na tomto „svobodném dvoru“ psán Tobias Heintz, v letech 1662-1667 majitel právovarečného domu čp. 162.¹² Ten 16. 5. 1659 prodává z nouze svobodný dvůr před Horní branou „der Zaričzan genandt“ s přílehlou zahradou, rozlehlé pole zv. Kotzeneck a výhon dobytka proti Hlásnici šternberské městské obcí za 500 tolarů při závdavku 100 tol., tolar čítaje 70 krejcarů.¹³

Při této příležitosti na žádost města vydává 21. 5. 1659 vrchní hejtman panství Caspar Friedrich von Schertz listinu¹⁴ jako potvrzení o náležitosti dvora k městu, které ho s příslušenstvím jako svobodný za starodávna koupilo. Pak že na něm byl zapsán Martin Huppauf v gruntovní knize Dlouhé Ulice, aniž by byl proveden převod z gruntovní knihy města.¹⁵ Proto nyní, kdy město tento dvůr kupuje, povoluje, aby byl trvale zapsán do hodnověrných knih ctihodného města Šternberka.

Tato trvalost neměla však dlouhé trvání, aniž bychom její příčiny a omezení poznali. Budovy dvora se znova vrátily do majetku vrchnosti. Jeho pole u obory (zvaná též Sichrůvkem) a zahradu Sicherhofek drželi vždy zámečtí úředníci¹⁶ a na nich byly postaveny panské domky podruhů. Teprve když roku 1725 se začíná zastavovat tento prostor pod bývalou městskou střelnicí a větrným mlýnem (Větrník, Windberg) a vzniká předměstí Novosady (Neustift), vrchnost začíná rozprodávat i tyto domky a roku 1726 zakládá Knihu kupních smluv pro dóminikální domky bývalého dvora Sichrůvek.¹⁷

Roku 1809 je budova dvora na Zářičí na plánech označena jako knížecí lesovna (Forst Haus) a v této funkci slouží dodnes. Dnešní budova (Oberförsterei) pochází však z roku 1890.

P o z n á m k y

1 Syn Petra z Horky u Ol., mana zem. maršálka Jana z Lipého na Krumlově. — SA Janovice, sb. listin — OA Ol., listina č. 534, 535, 512.

2 Obec roku 1621 vyplácí paní Heleně Pavlátové její spravedlnost na Obecním dvoře před Vrchní branou a roku 1622 paní Anně Pavlátové, Mikulášově dceři (OA Šternberk: Purkrechtní kniha II. 48v, Účetní kniha i. č. 550, fol. 308, 328, 329).

3 OA Šternberk: Kniha pozůstalosti, i. č. 406, fol. 55.

4 OA Šternberk: Purkrechtní kniha II. 467v.

5 OA Šternberk: Účetní kniha, i. č. 550, fol. 488v.

6 StA Janovice: Gruntovní kn. 1629-53, fol. 115.

7 OA Šternberk: orig. list. i. č. 22.

8 Také možná, že Huppauf ani nevyženil hotové peníze, kterými by dluhy po otci splácel. Roku 1640 prohlašuje, že mu patří peníze po dvou vnučích svého tchána. Ale 820 mor. tolarů, které mu odkázala jeho tchyně Magdalena, prodal městskému písaři Jiřímu Rottke-mu za hotových 300 R.

9 OA Šternberk: karton i. č. 10.

10 OA Šternberk: i. č. 406, fol. 55-59.

11 OA Šternberk: Účetní kniha, i. č. 552, fol. 72.

12 StA Janovice: Grunt. kniha 1629-53, fol. 487.

13 StA Janovice: Grunt. kniha 1653-1700, fol. 221;

OA Šternberk: Účet. kniha, i. č. 552, fol. 412. — Kotzeneck je dochovaný český výraz z dob českosti města a ještě roku 1866 ve tvaru Kazanka, Caczanka, Cacžanka, Cačzanka.

14 StA Janovice: Grunt. kniha 1653-1700, fol. 221.

15 Zde jde o Schertzův omyl, protože dvůr je stále veden i v gruntovní knize města.

16 OA Šternberk: Purkrechtní kniha I. 509, II. 90v, 93.

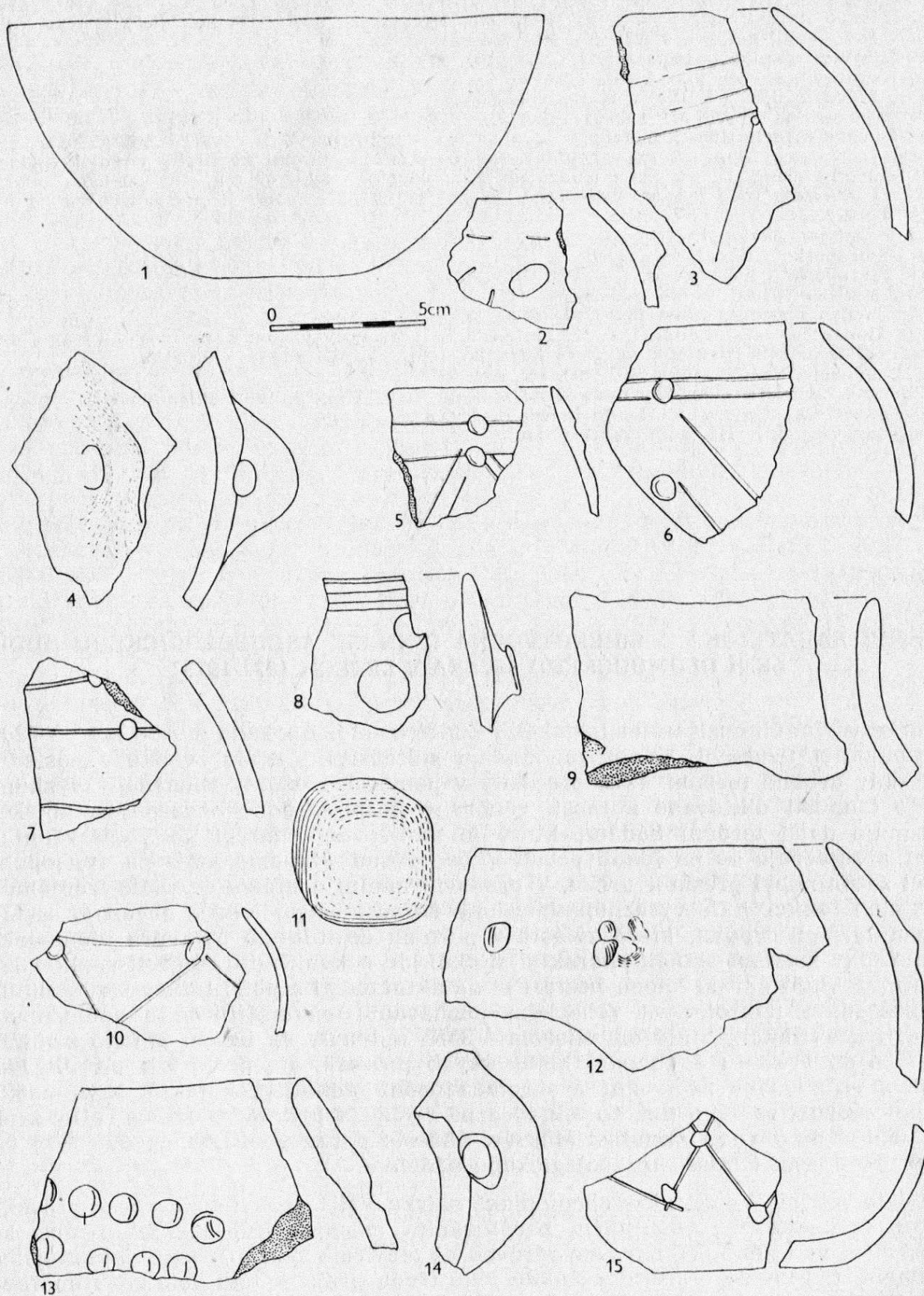
17 StA Janovice: i. č. 315, sign. 19790, č. knihy 274.

Vít Dohnal

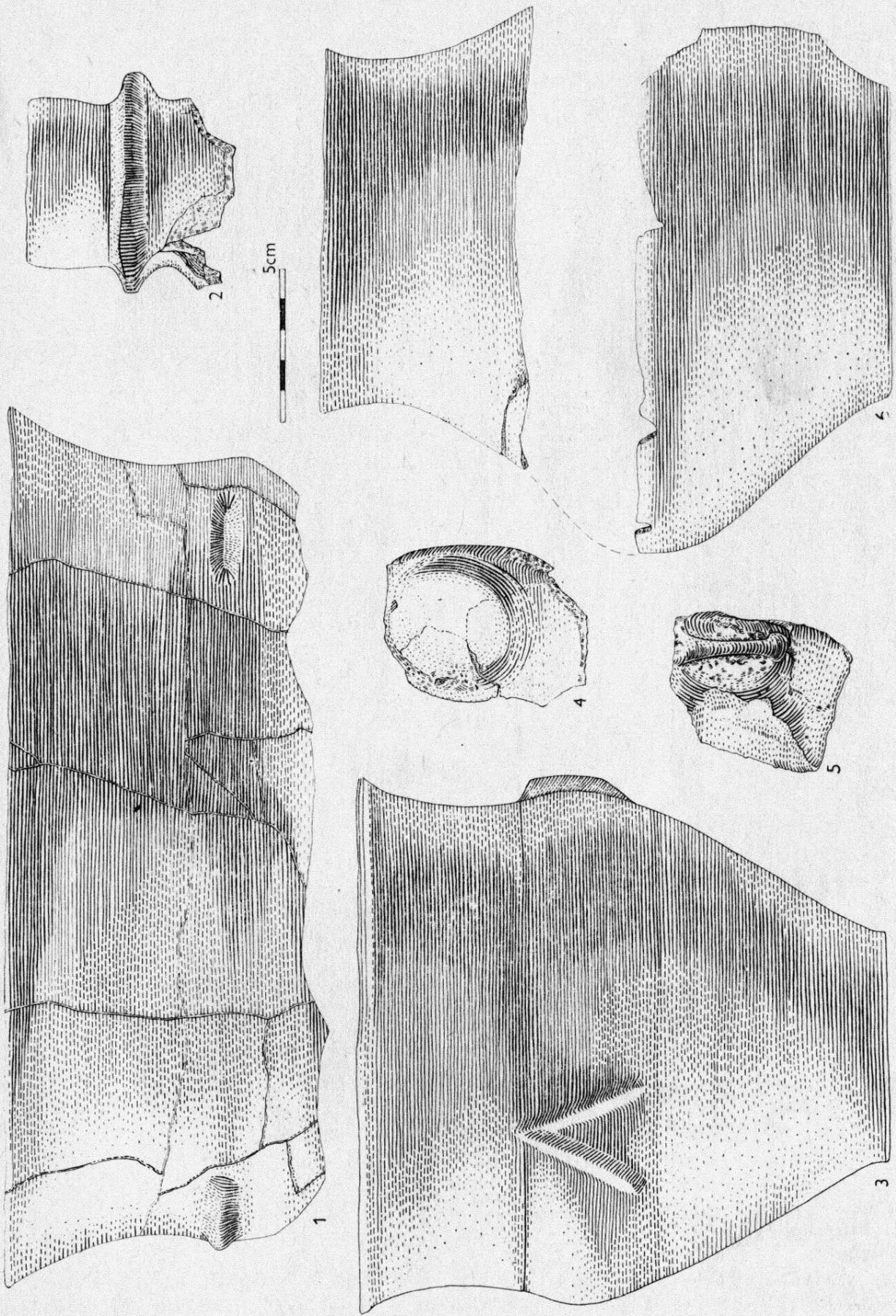
TERÉNNÍ BADATELSKÁ A SBÍRKOTVORNÁ ČINNOST ARCHEOLOGICKÉHO ODDĚLENÍ OLOMOUCKÉHO MUSEA V LETECH 1971-1973*

Sbírkotvorná činnost archeologického oddělení olomouckého musea má po řadu let stoupající tendenci. K pozoruhodnému zintenzivnění došlo zvláště v poslední době, kdy drobné terénní akce přerostly v poměrně rozsáhlý záchranný výzkum. K této činnosti diktované nutností záchrany bezprostředně ohrožených objektů přistupuje další terénní bádání, které je motivované vnitřní potřebou vědního oboru a zaměřuje se na lokality buď vůbec dosud neznámé nebo na ty, jejichž původ zatím nebyl přesněji určen. V pracovní náplni oddělení se vedle tradičních musejních funkcí stále výrazněji uplatňuje činnost heuristická a navazuje se tak na badatelskou tradici, která zvláště v prvních desetiletích byla pro olomoucký Vlastenecký musejní spolek charakteristická. Jde o kontinuitu té části spolkového programu, která ani po letech neztratila na aktuálnosti a patří i dnes k základním předpokladům pokroku ve vědeckém poznávání nejstarších dějin společnosti. V devíti desetiletích, které od založení VSMO uplynuly se ovšem mnoho změnilo nejen co do výkladu a chápání historických procesů, ale došlo i k pronikavým změnám ve způsobu zkoumání a shromažďování jednotlivých faktů. Není naším úkolem zabývat se vším tím, co tak výrazně zvláště v období od konce války změnilo pohled na dávnou minulost Moravy. Chceme pouze poukázat na dva rysy typické pro dnešní činnost archeologického oddělení.

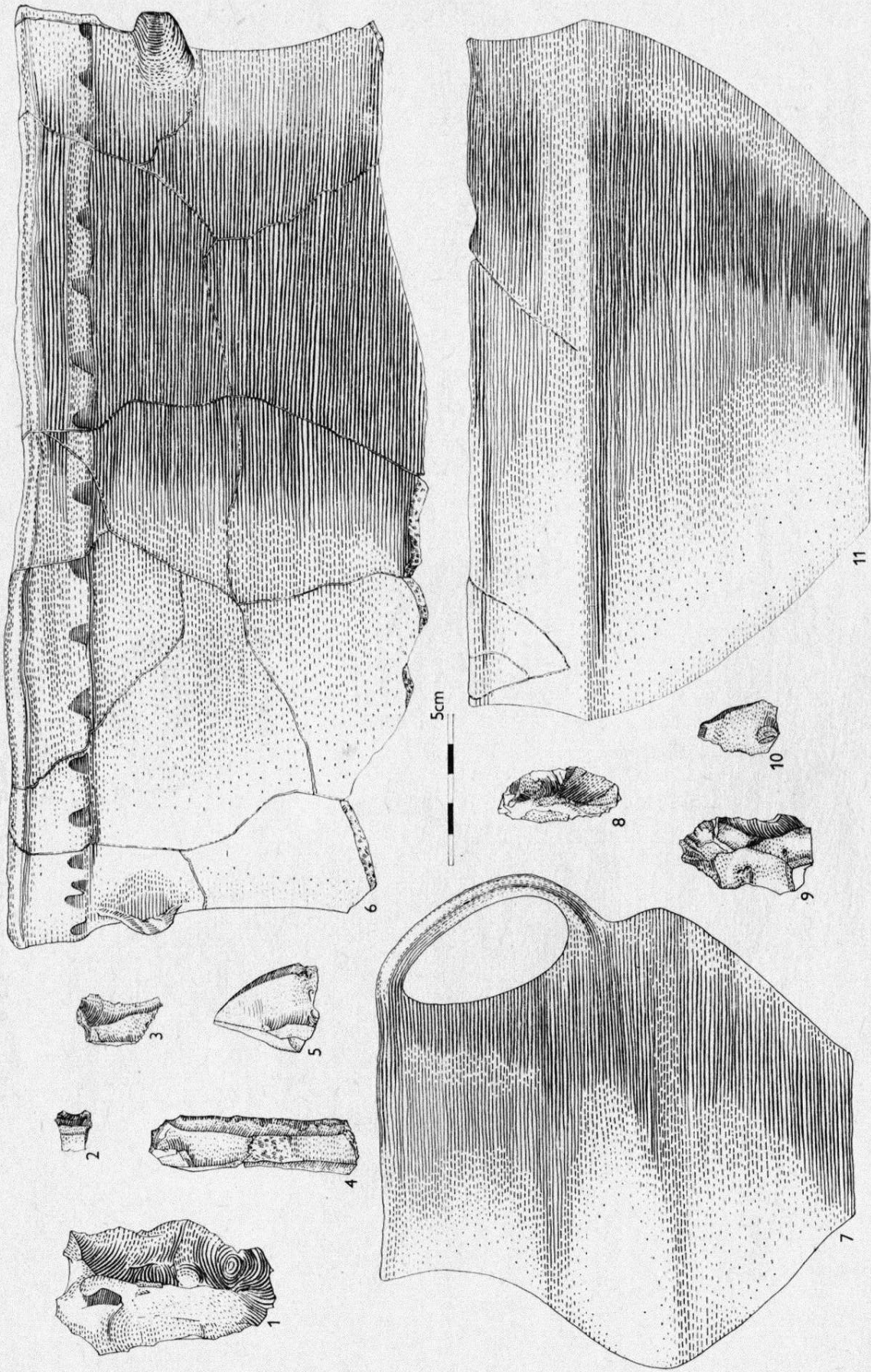
Jestliže v době Wanklově archeologická sbírka VMO poskytovala obraz pravěku vlastně celé Moravy, postupným zhušťováním musejní sítě docházelo sice ke zmenšování sběrného regionu, ale zároveň se otevírala možnost jeho detailnějšího zkoumání. O tom, že v určitém období bylo třeba přejít k této detailně zaměřené badatelské práci nás přesvědčuje fakt, že i v takové oblasti jako je Olomoucko, které bylo vždy pokládáno za archeologicky dobře známé, je ještě i dnes možno dělat závažné objevy. Rovněž oblast Nížkého Jeseníku, odkud známe zatím jen nepatrné množství archeologických nálezů je z hlediska vztahů mezi nížinnou

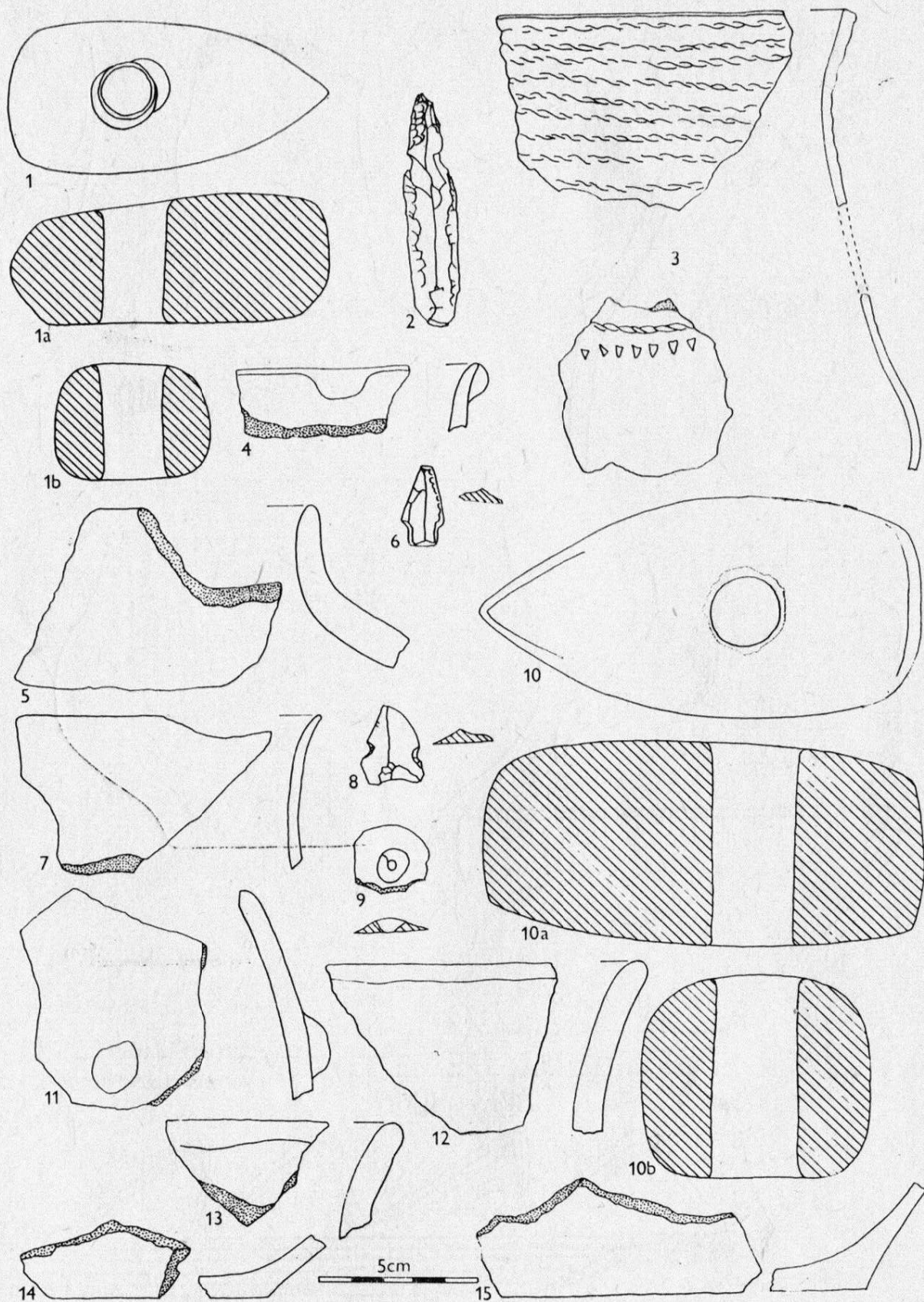
Tab. 1: 1 — 15 Cholina (P 526/73 — neolit).

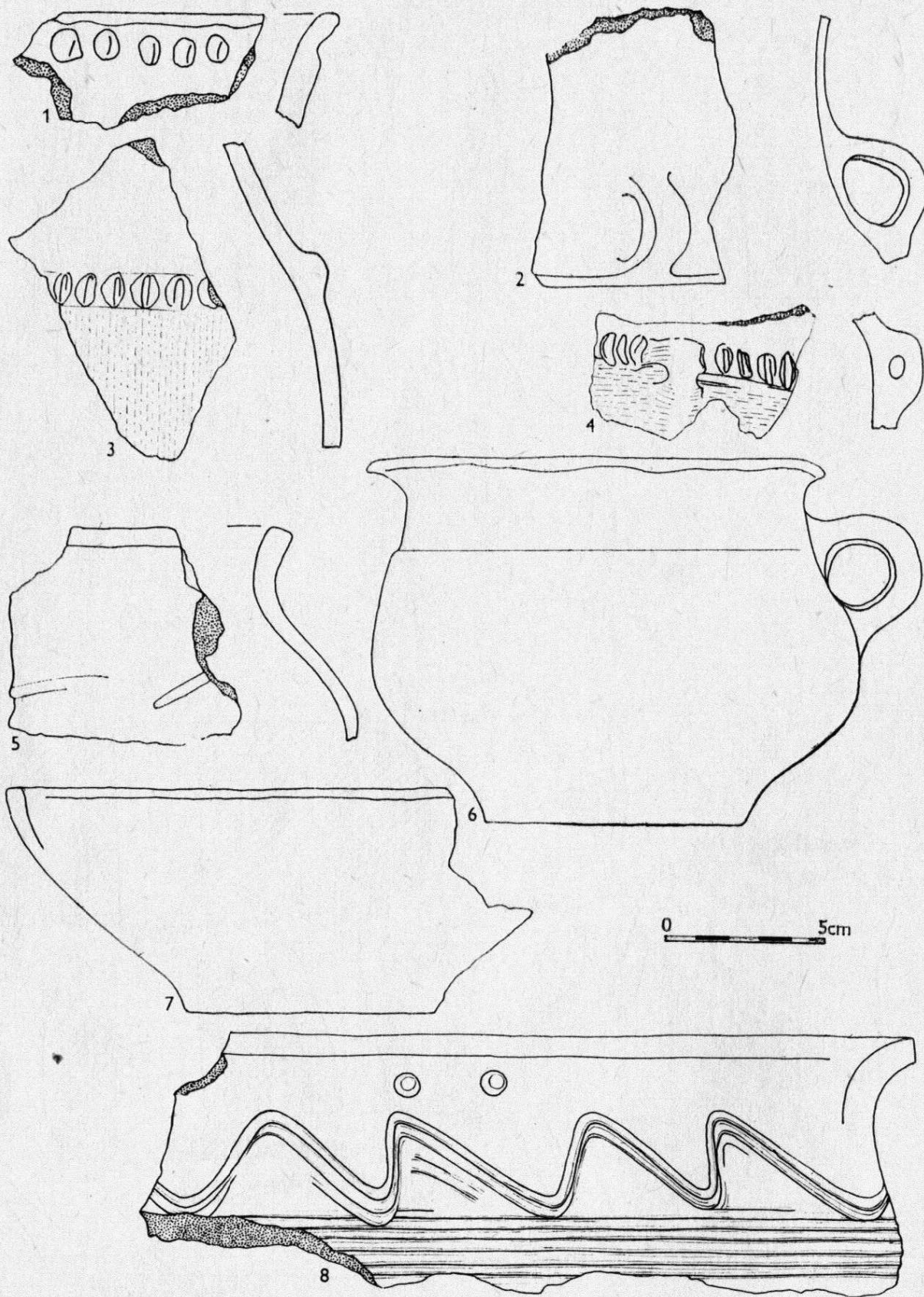
Tab. 2: 1 — 6 Drahanovice (P 520/73 — eneolit).

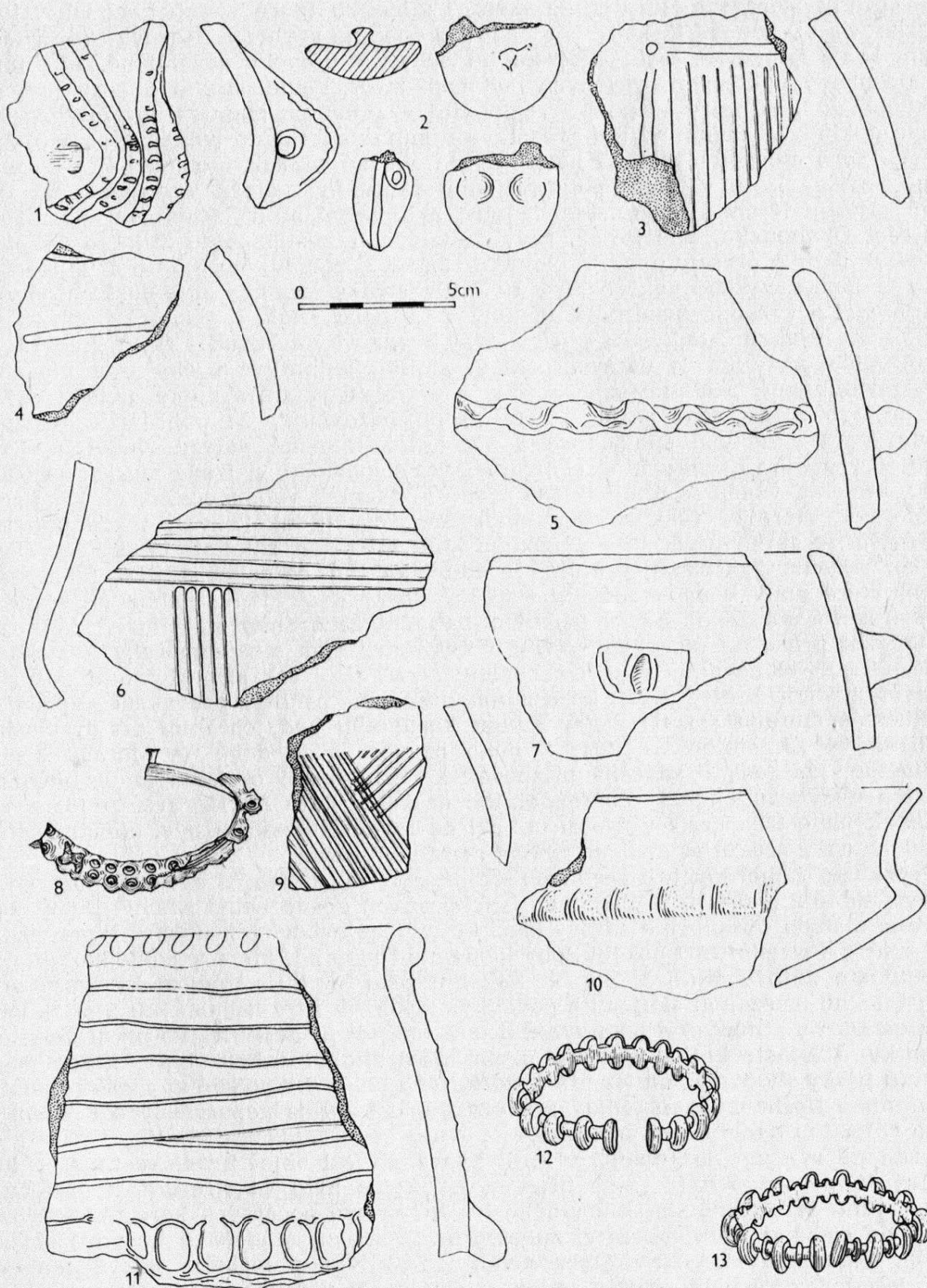
Tab.3: 1 — 11 Drahanovice (P 520/73 — eneolit).

Tab. 4: 1 — 3 Drahlov (P 503/73 — eneolit); 4, 5, 7, 11 — 15 Olomouc — dómské návrší (P 524/73 — neolit); 6, 8, 9, Droždín (P 339/72 — eneolit); 10 Újezd u Mohelnice (P 91/71 — eneolit).

Tab. 5: 1 — 4, 8 Olomouc — arcib. residence (P 223/71 — hradištní); 5, 7, Dub n. M. (P 201/71 — stará a stř. doba bronzová); Spálov (P 511/73 stará a stř. doba bronzová).

Tab. 6: 1 — 7, 8 — 10 Olšany (P 525/73 eneolit); 8, 12 — 13 Prostějov (P 321/72 — latén); Spálov (P 512/73 — kultura lužických popel. polí).

částí severní Moravy a Horním Slezskem, i z širších teoretických hledisek velmi důležitá. Ze zkušeností získaných v nedávné době na východní Moravě totiž víme, že ani kraje kopcovité a těžko přístupné nebyly v pravěku neosídlené, že i tam byl alespoň v některých pravěkých obdobích život. Podle našeho názoru je věcí výzkumu, do jaké míry se podaří regionální výzkumnou činností shromáždit potřebné doklady a změnit vžitou představu o minulosti tohoto poměrně rozsáhlého území, které alespoň částečně patří též do sběrné oblasti olomouckého musea. První úspěšný krok v tomto perspektivním úkolu byl učiněn výzkumem na Tepenci. Ostatní terénní badatelskou činnost bylo zatím nutno orientovat na nížinnou část Olomoucka, kde kromě řady drobnějších zjištění bylo získáno několik výsledků, daleko přesahujících regionální rámec. K poznatkům tohoto druhu patří objev velkomoravského pohřebiště v Holici, výsledky sondáže na dómském návrší v Olomouci a výzkum eneolitické mohyly v Drahanovicích, v jesenické oblasti je to zmíněný výzkum hradiska z pozdní doby bronzové na Tepenci (k. ú. Jívová).

Pohřebiště v Holici je datované do 9. století. Jednotlivé hroby jsou uloženy v nepravidelných vzdálenostech od sebe a vytvářejí určité skupiny, jejichž bližší interpretace zatím není jasná. Obsah hrobů naznačuje, že pohřebiště užívala střední vrstva tehdejší společnosti a některé keramické nálezy svědčí o vlivu většího výrobního a kulturního centra. V této souvislosti je třeba myslet na Olomouc, na jehož území se předpokládá jedno z hlavních velkomoravských hradisek na Moravě, které se však zatím nepodařilo přesněji lokalizovat, takže holické pohřebiště je zatím první lépe prozkoumanou lokalitou z tohoto období na Olomoucku. Význam pohřebiště v Holici je dán také tím, že celou střední dobu hradisti, která patří k nejslavnějším úsekům slovanských dějin, máme na severní Moravě zatím doloženou pouze drobnými náhodně zachráněnými nálezy.

Sondážní práce na dómském návrší v Olomouci jsou sice zaměřeny k získání podkladů pro plánovanou sanaci hradebních zdí, ale i tak přinesly řadu pozoruhodných zjištění. Kromě poznatků o mnohonásobném osídlení pravěkem se podařilo zjistit mohutnou asi tři metry silnou kamennou zeď, chránící přemyslovské hradisko ve 13. století a činící z něho pevnost v té době na Moravě zcela ojedinělou. Jde tedy o závažný příspěvek k dosud málo osvětleným problémům šíření a upevňování moci raněfeudálního českého státu na Moravě. Tento nový poznatek bude třeba vzít v úvahu též při celkovém hodnocení býv. olomouckého hradu, v jehož areálu se nachází známý románský palác.

Z výzkumu zaměřených k problematice pravěkého osídlení si zaslouží pozornost odkryv jedné z mohyl u Drahanovic, jejichž původ dosud nebyl známý. Dobře zachovaná mohyla obsahovala žárový hrob kultury nálevkovitých pohárů z přechodu mezi starší a střední fází pozdní doby kamenné (eneolit), která je podle karbonové chronologie datovaná do 1. pol. 4. tisíciletí před n. l. Drahanovický mohylník tvoří lokálně omezenou skupinu s podobnými pohřebišti v nedalekých Slatinkách, v Ohrozimí a v Lutoníně a jeho význam je v tom, že přinesl vlastně první detailní poznatky o konstrukci a vnitřním uspořádání mohyl tohoto typu, které mají některé prvky shodné s mohylami nálevkovitých pohárů v polské kujawské oblasti. Mohylník v Drahanovicích jediný z uvedených lokalit je neporušený a zasluhuje proto náležitou památkovou ochranu.

Vyžádaný výzkum na Tepenci v k. ú. Jívová přinesl objev hradiska ze sklonku pozdní doby bronzové (8. stol. před n. l.), které bylo ve středověku částečně devastováno při stavbě stejnojmenného hradu. Kromě početných keramických nálezů bylo získáno větší množství zuhelnatělých semen tehdejších hospodářských plodin. Významná jsou rovněž pozorování co se týká pravěkého valového opevnění, jehož zbytků bylo použito znovu při budování vnější fortifikace pozdějšího středověkého hradu. Z širšího hlediska je zajímavá samotná existence takového pravěkého objektu v kraji, kde významnější pravěké památky zatím chyběly. Objev hradiska nad hlubokým údolím Bělkovického potoka, směřujícího k severovýchodu otevírá širokou problematiku dosud netušeného přímého spojení dvou

navzájem pouze zdánlivě izolovaných skupin lidu lužických popelnicových polí, z nichž jedna se koncentrovala na Olomoucku a druhá byla na Opavsku a Krnovsku.

Výzkumy prováděné v poslední době mají převážně záchranný ráz, třebaže jsou značně časově i pracovní náročné a jejich intenzita se řídí potřebou preventivního badatelského zásahu všude tam, kde dochází k ohrožení, příp. poškození a ničení archeologických objektů hospodářskou činností nejrůznějšího druhu. Kromě heuristického přínosu znamenají tyto výzkumy nebývale veliké přírůstky musejních sbírkových předmětů, jimiž se každoročně doplňují a rozhojňují dosavadní sbírkové fondy a zároveň se zvětšuje jejich dokumentární vědecká hodnota, i když na druhé straně neustálý a vydatný přísun nového materiálu působí nemalé komplikace, pokud jde o skladovací depositární prostor. Dnešní sbírkotvornou činnost, která se opírá nejenom o výzkumy vlastního pracoviště,¹ ale musí absorbovat i materiál přicházející odjinud,² je třeba posuzovat z hlediska příštích badatelských generací, jimž se vlastně tímto způsobem buduje a zachovává nejdůležitější část jejich budoucí pramenné základy. Těžiště sice při tom spočívá ve velkých terénních akcích, ovšem ani drobnější nálezy nelze pustit ze zřetele, neboť i tyto zdánlivě nepatrné nálezy mohou být někdy už jen posledním pozůstatkem zaniklé archeologické památky, ale jindy mohou vést k významnému objevu.

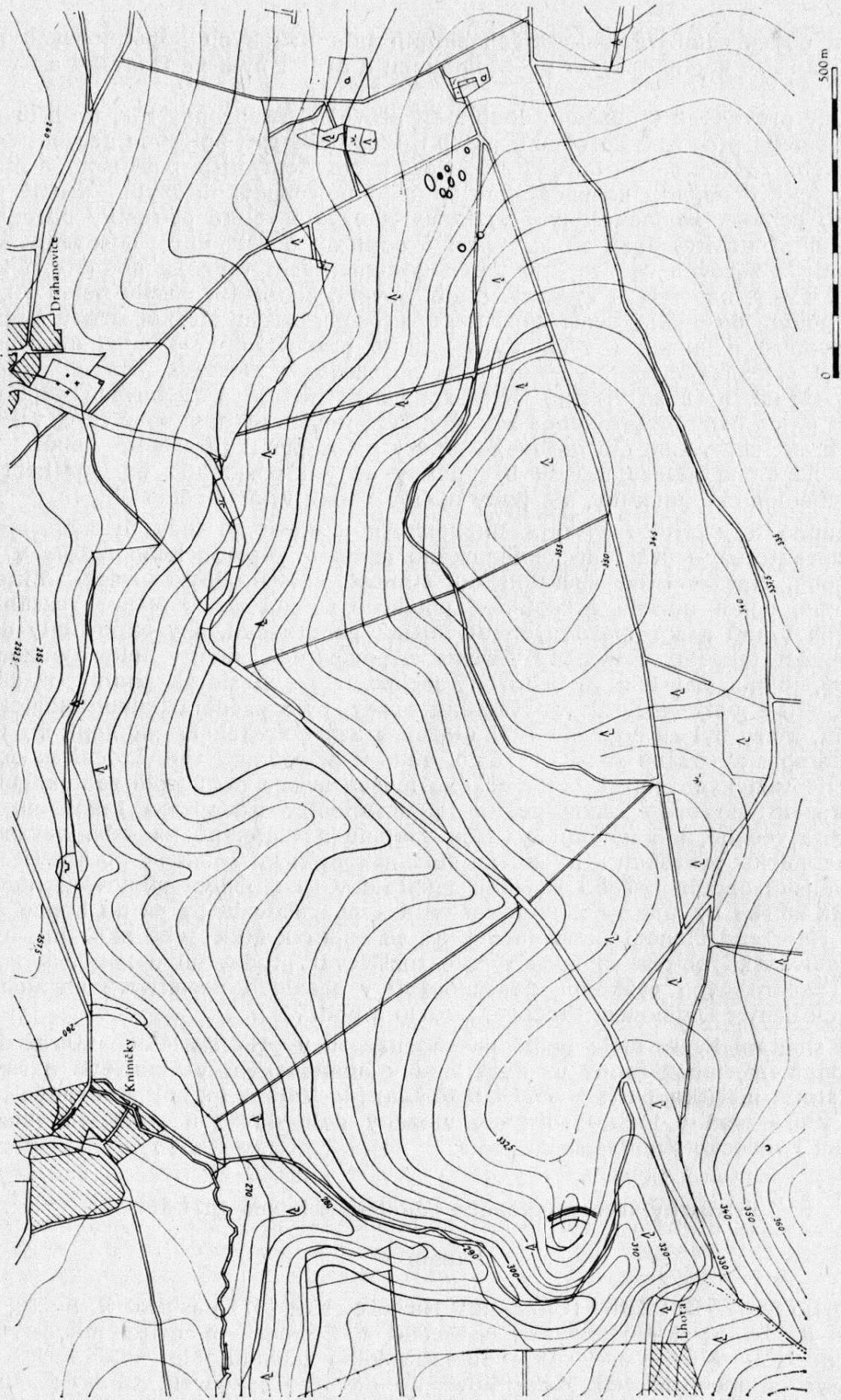
Všestranná a bohatě rozvinutá sbírkotvorná činnost je tedy druhým rysem, který charakterizuje práci archeologického oddělení olomouckého musea v současné době. Navázání na sběratelskou činnost VSMO nebylo ovšem nikterak jednoduché, neboť musela předcházet poměrně složitá reorganizace rozsáhlých sbírkových fondů nashromážděných dřívějšími generacemi, aby odpovídaly dnešním normám musejní evidence.³ Jednou z posledních akcí v této dlouhodobé přestavbě, jejímž smyslem je budování archeologických sbírek podle požadavků moderní dělby mezi jednotlivými vědními obory, bylo předání paleontologického materiálu, který byl až do roku 1972 uložen v archeologickém oddělení, do nově vytvořené specialisované sbírky v rámci odboru přírodních věd. Proces modernisace archeologických sbírek olomouckého musea ovšem není ještě zdaleka ukončen. Perspektivně bude třeba počítat s rozdělením stávajících fondů na dva samostatně vedené, ale metodicky úzce spojené a vzájemně na sebe navazující celky: na sbírku pravěkou a na sbírku slovanskou. První celek by obsahoval celé před slovanské období našeho pravěku počítaje v to i období stěhování národů; slovanská sbírka by tímto obdobím začínala a pokračovala by až do konce středověku. Navržené členění bude patrně už ve velmi krátké době aktuální, neboť zvláště slovanská sbírka se bude rychle rozšiřovat především o materiál z rozsáhlých záchranných výzkumů, prováděných v areálech památkově chráněných městských center Olomouce, Uničova, Litovle a pod.

Tímto směrem by se měla podle našeho názoru v příštích letech ubírat organizace oddělení, jehož fondy už nyní jsou v olomouckém VÚ největší a rovněž v celostátním měřítku patří k nejdůležitějším. Jde totiž o to, aby se cenných materiálů, které jsou v těchto sbírkách uloženy dalo dobře a pohotově využívat k vědecké i vědecko-popularizační práci.

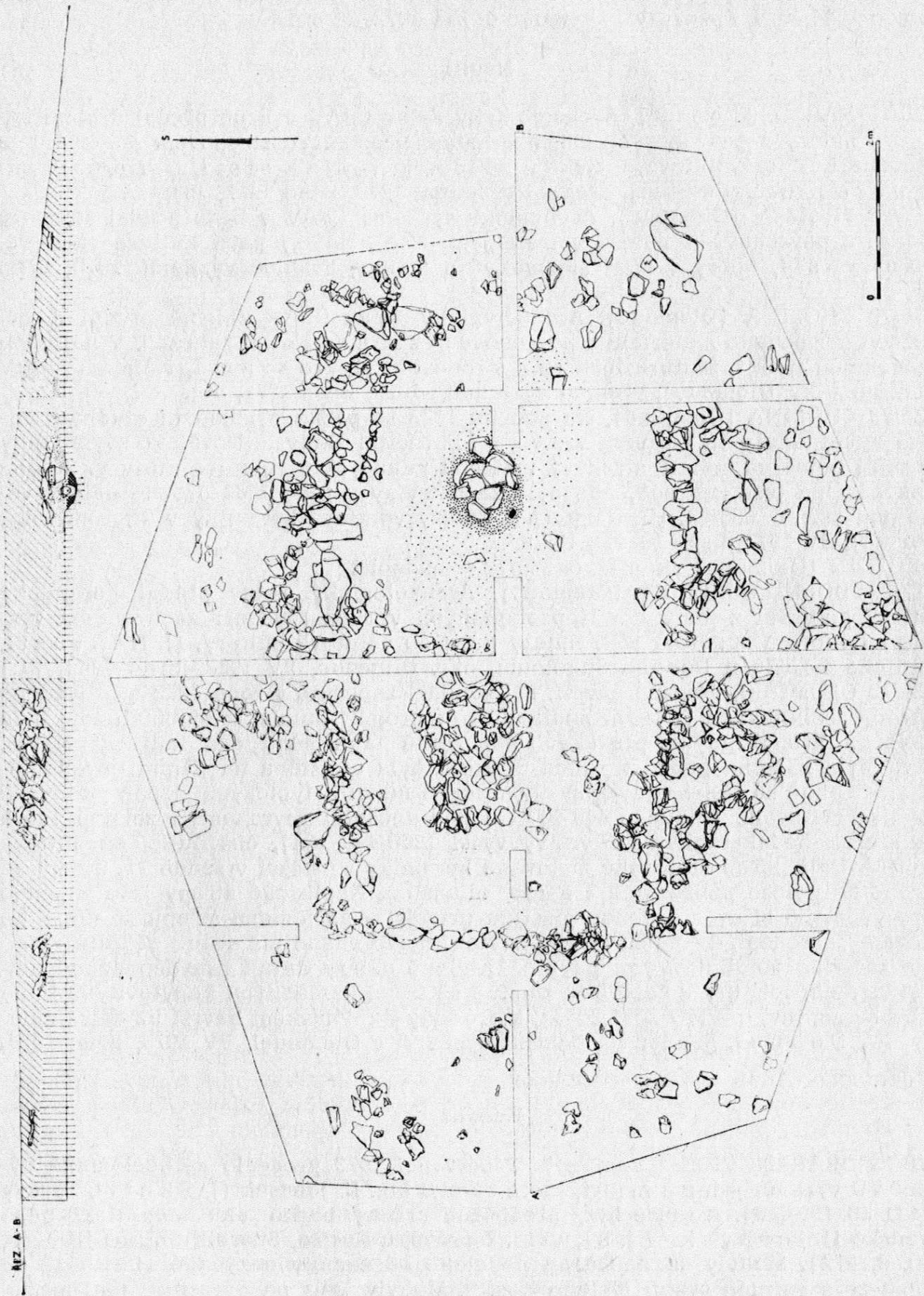
Přírůstky archeologického oddělení v letech 1971-1973

Paleolit

Přír. číslo 339/72 DROŽDÍN (Olomouc). Na jaře roku 1971 nasbíral N. Bučík, člen místního archeologického kroužku vedeného Z. Flejberkem menší množství štípané industrie. Většina nálezů je paleolitického původu, ale několik kusů je neolitických a eneolitických. Materiálově jde hlavně o pazourek. Nálezy pocházejí z polohy „Nad zahrádkami“ a „Dvě chaty“ a doplňují sběry z dřívějších let (V.

Poloha eneolitického mohylníku nad Drahanovicemi — prozkoumaná mohyla je označena černě. V západní části katastru je vyznačeno valové opevnění středověkého (?) původu.

Eneolitická mohyla u Drahanovic po odstranění hlinitého násypu.

D o h n a l, Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v letech 1969-1970, Zprávy VÚ Olomouc č. 154 1972, 21 a d.).

Neolit

326/72 NÁKLO (Olomouc). Archeologický ústav ČSAV v Brně předal drobné keramické nálezy z povrchových sběrů v katastru obce. Ve střepovém materiálu je zastopena kultura volutová, lužická a středověk. (J. N e k v a s i l, Dva drobné nálezy z Nákla (okr. Olomouc), Přehled výzkumů 1970, Brno 1971, 79).

327/72 PŘÍKAZY (Olomouc). Archeologický ústav ČSAV v Brně předal střepový materiál z povrchových nálezů v trati „Pižmáky“. Nálezy patří kultuře volutové. (J. N e k v a s i l, Sběry v trati „Pižmáky“ u Příkaz, Přehled výzkumů 1970, Brno 1971, 81).

336/72 CHOLINA (Olomouc). Archeologický ústav ČSAV v Brně předal menší množství střepového materiálu z povrchového sběru ve školní zahradě. V nálezech je zastoupen neolit, kultura lužická a středověk. (J. N e k v a s i l, Náhodný objev v Cholině (okr. Olomouc), Přehled výzkumů,⁴ 1970, Brno 1971, 81).

526/73 CHOLINA (Olomouc). Na podzim 1973 se přišlo při kopání studny v zahradě místní školy na kulturní vrstvu, z níž ředitel školy F. Novák se svými žáky zachránil poměrně bohatý střepový materiál mladé fáze volutové kultury. Studna se nachází na téže zahradě, kde byly zachráněny v roce 1968 drobné nálezy vedené pod přír. č. 336/72. (V. D o h n a l, Nálezy volutové keramiky v Cholině (okr. Olomouc), PV 1973, Brno 1974, v tisku).

DROŽDÍN (Olomouc) viz přír. č. 339/72 — paleolit

517/73 DOLNÍ SUKOLOM (Olomouc). Archeologický ústav předal keramický střepový materiál z jámy I a II prokopaných v roce 1962 při záchranném výzkumu na vepřinu místního JZD. Nálezy patří do volutové kultury. (J. N e k v a s i l, Neolitické sídliště u Dolního Sukolomu, okr. Olomouc, PV 1962, Brno 1963, 21.)

524/73 OLOMOUC, dómské návrší. Při sondáži započaté v roce 1972 a prováděné z důvodů technických (získání podkladů pro projekt sanace hradebních zdí) byla zachycena kromě jiných pravěkých horizontů také neolitická kulturní vrstva. Vrstva byla zjištěna pouze v sondě 6, která byla umístěna na jižním obvodu lokality. V sondě se těsně nad jejím dnem našlo několik typických střepů moravské keramiky malované (hloubka 440-460 cm pod dnešním povrchem) v zemině, která se nikterak nedala odlišit od vrstvy vyšší (360-440 cm), obsahující eneolitický materiál. Další střep moravské malované keramiky se našel v sondě 11, ovšem už v druhotné poloze pohromadě s nálezy mladšími. Neolitické střepy jsou z jemné dobře vypálené hlíny s drobnou písčitou příměsí a na jednom střepu je stopa po malování červeném, na jiném střepu zbytek tmavošedého malování; několik zlomků je zdobeno polokulovitými pupíky. Uvedené nálezy datují pravděpodobně nejstarší osídlení lokality a časově se zhodují se třemi kamennými kopytovitými klíny (M Olomouc, inv. č. VMO 2051-2053), které byly na dómském návrší už dříve nalezeny. (V. D o h n a l, Sondáž na dómském návrší v Olomouci, PV 1973, Brno 1974, v tisku.)

Eneolit

520/73 DRAHANOVICE (Olomouc). V červenci 1973 provedlo archeologické oddělení VÚ výzkum jedné z mohyl, které objevil ing. L. Janásek (J. S k u t i l, Zprávy SLUKO 38 1954, 3), a které byly předběžně určeny buďto jako eneolitické nebo slovanské (J. J a n á s e k — J. S k u t i l, Z pravěku Kosíře, Sborník SLUKO III 1955, oddíl B, 272). Mohyly se nacházejí nedaleko od samoty nazývané „Lusthóz“ na jednom ze severních svahů Malého Kosíře. Mohyly jsou na povrchu velmi nezřetelné, takže se dá jen přibližně odhadnout jejich počet na osm objektů při okraji lesa a další dvě mohyly, z nichž jedna je poškozená lesní cestou, se nacházejí

hlouběji v lese. K výzkumu byla vybrána jedna z menších mohyl, která byla prozkoumána způsobem obvyklým u podobných památek. Pro skrytí asi 40 cm vysokého hlinitého násypu se dala na úrovni původního povrchu zjistit vnitřní konstrukce. Konstrukce měla tvar pravidelného obdélníku (7x5 m) přesně orientovaného delší osou ve směru Z-V. Na severní, západní a jižní straně obvod tohoto obdélníku tvořila vždy jednoduchá řada větších lomových kamenů těsně poskládaných vedle sebe. Jižní stěna byla nejlépe zachovaná, takže bylo vidět, že původně kameny tvořily nízkou zídku. Západní strana tvořila pouze řada menších plochých kamenů postavených šikmo na hranu. Východní strana mohyly nebyla zřetelná, neboť kameny, které se na této straně nacházely, byly rozloženy nepravidelně a daleko od sebe, takže není vyloučeno, že od východu nebyl vnitřní mohylový prostor vůbec uzavřen. Mohylový násyp byl hlinitý a k jeho navržení bylo použito zeminy z nejbližšího okolí, jak lze soudit s mělkých oválných prohlubní podél severní a jižní strany mohylové konstrukce, které se druhotně zaplnily hlínou z násypu, při čemž se až na dno těchto prohlubní sesunuly kameny, jimiž původně byla mohyla shora alespoň pořádku přikryta. Uvnitř obdélníkového prostoru se v jeho západní části nacházel zvláštní obdélníkový útvar (120x130 cm) z lomových volně na sebe nakupených kamenů. Kameny začínaly téměř hned pod dnešním povrchem mohylového násypu a sahaly do úrovně původního povrchu. Mezi kameny bylo zcela nahodile rozptýleno několik drobných střípků. Interpretace popsaného útvaru je obtížná, neboť z nálezové situace je zřejmé pouze to, že zde nešlo o prvek konstrukční. Vysvětlení bude patrně třeba hledat v oblasti magických případně rituálních představ spojených s pohřebním obřadem. Vlastní hrob se nacházel ve východní části mohyly a to téměř v její delší ose. Hrob byl žárový, uložený v mělké kónické jamce (průměr 50 cm, hloubka 30 cm), která byla vyhloubena pod původní povrch v místě zbarveném roztroušenými uhlíky, nasvědčujícími tomu, že tam bylo kdysi ohniště. Na dno jamky byly nasypány zlomky spálených kostí, mezi nimiž se našla i bíle patinovaná pazourková čepel, rovněž se stopou po ohni. Na kremační pozůstatky byl postaven nálevkovitý pohár, do něhož byl vložen džbánek a zbytek spálených kostí s malým obsahem uhlíků byl přisypán z vnější strany k nádobám. Ostatní keramika (láhev s límcem, velký hrnec přikrytý převrácenou mísou, další mísa a menší nádobka ožehnutá patrně žárem pohřební hranice) byla postavena těsně k hornímu okraji jamky na původní povrch. Celá tato skupina nádob byla shora chráněna menším kamenným příkrovem, jehož kameny spočívaly přímo na nádobách, takže je velmi poškodily. V mohylovém násypu i pod ním na původní úrovni se našly volně rozptýlené většinou atypické střepy (pouze dva z nich se dají přesněji typologicky určit: střep z větší nádoby opatřený poškozeným tunelovým ouškem a střep z velké nádoby zdobený větším plochým plastickým pupíkem) a několik kusů štípané pazourkové bíle patinované industrie (menší hrotitý čepelovitý nástroj, zlomky dalších dvou menších čepelí a tři úštěpy). Keramika je žlutých až hnědých odstínů a kromě dvou nádob v hrobové jamce jen nepatrně poškozených, se dala pouze částečně rekonstruovat. Zastoupené typy jsou obvykle v kultuře nálevkovitých pohárů a pro přesnější typologické zařazení je důležitý nálevkový pohár, jehož ještě nepříliš vysoké hrdlo, zřetelně oddělené od výdutí odpovídá vyspělé fázi kultury a je starší než nálezy z nedalekých mohyl ve Slatinkách a v Ohrozimi známých z výzkumu A. Gottwalda. (V. D o h n a l, Eneolitický mohylník v Drahanovicích (okr. Olomouc), PV 1973, Brno 1974, v tisku.)

507/73 DRAHLOV (Olomouc). V březnu 1973 provedlo archeologické oddělení VÚ záchranný výzkum v kravínu JZD Drahlov, kde byl při kopání rýhy pro kanalisaci zachycen kostrový hrob kultury šňůrové. Hrob byl částečně poškozený, takže se už nepodařilo zjistit tvar a velikost hrobové jámy, jejíž dno bylo 100 cm pod dnešní úrovní a jáma byla vyplněna černým zásypem zřetelně odlišným jak od nadložní hnědé ornice (50 cm) tak i od podložní spraše. Hrob obsahoval silně

Drahanovice — kamenná konstrukce uzavírající vnitřní prostor. Foto V. Dohnal.

skrčenou kostru, ležící na pravém boku hlavou k jihu. Ve výši ramen byl západně od lebky zbytek většího šňůrového poháru a u západního okraje hrobové jámy ležel kamenný sekeromlat. K obsahu hrobu patřila také rohovcová čepel retuší upravená na hrot, který se zasazoval hluboko do násady, jak je vidět ze dvou bočních vyštípaných zubů, oddělujících poměrně malý jemně retušovaný hrot od dlouhé zbývající části čepele. Rohovcový hrot byl z hrobu vyňat před výzkumem, takže jeho přesnou polohu už nebylo možné zjistit; rovněž se nepodařilo zjistit bližší nálezové okolnosti k menší nádobě, z níž se našlo už pouze několik tvarově nevýrazných střípků. Kamenný mlat (délka 102 mm) z šedé jemně zrnité horniny má oblý tyl poněkud přibroušený do nevýrazné příčné hrany. Otvor pro násadu byl dvakrát vrtán, jak svědčí excentricky umístěna stopa po dutém vrtacím ná-

Drahanovice — kamenná konstrukce, pohled od západu. Foto V. Dohnal.

stroji na spodní straně mlatu. Kosterné pozůstatky jsou velmi špatně zachované. Zachráněný hrob se nacházel asi 40 m JJZ (V. Dohnal, Hrob s keramikou šňůrovou v Drahlavě (okr. Olomouc), PV 1973, Brno 1974, v tisku) od místa, kde došlo v roce 1966 k podobnému nálezu (Z. Trňáčková, Nové eneolitické hroby na Olomoucku, AR XXIII 1971, 129-139), takže se zdá, že jde o pohřebiště, ovšem s hroby daleko od sebe rozmístěnými.

338/72 DROŽDÍN (Olomouc). Při povrchovém sběru v trati „Nad zahrádkami“ našel L. Bučík z Droždína týlovou část přeraženého mlatu z hrubozrnné horniny.

339/72 DROŽDÍN (Olomouc). Mezi paleolitickou a neolitickou štípanou industrií sesbíranou L. Bučíkem v Droždíně (srv. Přír. č. 339/72 — paleolit) se vyskytly také dvě pazourkové šipky. Jedna z nich s konkávní základnou pochází z trati „Nad

zahrádkami“, druhá ve tvaru štíhlejšího trojúhelníku s ulomenou špicí má násadní trn a pochází z trati „Dvě chaty“.

341/72 HLINSKO (Přerov). Archeologický ústav ČSAV v Brně, expositura Opava, předal nálezový materiál ze systematického výzkumu výšinného opevněného sídliště s kanelovanou keramikou v roce 1968 (J. P a v e l č í k, Výšinné sídliště lidu s kanelovanou keramikou u Hlinska, PV 1968, Brno 1970, 11).

342/72 HLINSKO (Přerov). Archeologický ústav ČSAV v Brně, expositura Opava, předal nálezový materiál ze systematického výzkumu hradiska s kanelovanou keramikou v roce 1969 (J. P a v e l č í k, Die befestigte Höhenansiedlung der Kultur mit Kannelierter Keramik von Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov), PV 1969, Brno 1971, 7-9).

343/72 HLINSKO (Přerov). Archeologický ústav ČSAV v Brně, expositura Opava, předal nálezový materiál ze systematického výzkumu hradiska s kanelovanou keramikou v roce 1970 (J. P a v e l č í k, Die vierte Etappe der Forschungen in Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov), PV 1970, Brno 1971, 16-18).

525/73 OLŠANY (Prostějov). V trati „Zlatniska“ jižně od silnice z Lutína do Olšan asi 400 m východně od kóty 219,4 prováděl na podzim r. 1973 povrchový sběr L. Holásek, tajemník ONV v Olomouci, při čemž se mu podařilo shromáždit větší množství střepového materiálu. Nejvíce nálezů patří do období mladohalštatského a do pozdní doby bronzové. Našly se i středověké střepy a ojediněle se vyskytla mladší volutová keramika, střep datovatelný do mladší fáze kanelované kultury, příp. do jevišovické kultury a jeden střep by mohl být původu laténského (?). Kromě keramiky se našlo několik kamenných drtidel, hlíněná závaží, přesleny a také kusy mazanice, někdy až struskovitě vypálené. Zajímavý je větší knoflíkovitý předmět vyrobený z kloubní hlavice větší kosti, která je opracována do tvaru plochého vrchlíku s úchytkou k připevnění (úchytko není však provrtána úplně, ale pouze z obou stran částečně navrtána). Při terénní prohlídce jsme zjistili, že jde s největší pravděpodobností o sídlištní lokalitu, která je už delší dobu rozorávaná, ale dosud zůstávala nepovšimnuta. Jde přibližně o podobnou polohu, jakou v letech 1964-1965 zjistil L. Holásek blíže k říčce Blatě severovýchodně od obce (Z. T r ň á č k o v á, Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v roce 1963-1964, Zprávy VÚ v Olomouci č. 121 1956, 27; t á ž, Zprávy VÚ v Olomouci č. 129 1966, 19). O lokalitě objevené v roce 1973 srv. V. D o h n a l, Pravěké sídlištní nálezy u Lutína (okr. Olomouc), PV 1973, Brno 1974, v tisku. Lokalitu „Zlatniska“ znal už A. G o t t w a l d (MAV, 24,38).

324/72, 524/73 OLOMOUC, dómské návrší. Při sondážních pracích kolem hradebních zdí byla v řadě sond zachycena eneolitická kulturní vrstva místy až 100 cm silná. Střepový materiál patří kultuře nálevkovitých pohárů a kultuře s kanelovanou keramikou. Kromě střepového materiálu se našly dvě parohaté sekery s kruhovým otvorem pro násadu, jedna plochá kostěná sekera s širokým týlem a několik přeslenů. Stratigraficky se eneolitická vrstva nedala rozdělit na kratší časové horizonty. Výjimku tvořila pouze sonda 1, kde keramika nálevkovitých pohárů ležela ve světlejší hlíně těsně na intaktním žlutém hlinitém podloží, kdežto střepy kanelované keramiky byly v tmavošedé až černé hlíně nad horizontem nálevkovitých pohárů. Podle výsledků získaných při sondáži v roce 1974 je vidět, že eneolitické osídlení návrší bylo prostorově velmi rozsáhlé, neboť eneolitické nálezy jsou nejen na jižní a východní, ale i na severní straně kopce, a také starší náhodně zachráněné nálezy z Wurmovy ulice a z nádvoří býv. arcibiskupské konsistoře nasvědčují, že eneolitické sídliště zasahovalo i do té části olomouckého kopce. (O starších eneolitických nálezech olomouckých posledně A. H o u š t o v á, Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě, Fontes Archaeologici Pragenses 3 1960, 34-35; novější nálezy na dómském návrší: K. R e i c h e r t o v á, Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci, AR I 1949, 60-73; o sondáži v letech 1972-1973: V. D o h n a l, Sondáž na dómském návrší v Olomouci, PV 1973, Brno 1974, v tisku.)

223/71 OLOMOUC, arcibiskupská residence. V létě 1970 bylo při kladení kabelů

na nádvoří residence na pravěké (okrajový střep z eneolitické nádoby zdobené řadou důlků pod okrajem, několik věteřovských střepů a kus únětického koflíku) i raněstředověké střepy (kus okraje z větší mladohradištní nádoby zdobené vlnicí a vodorovnými rýhami), které zachránili studenti bohoslovecké fakulty. (V. D o h n a l, nálezořá zpráva č. j. 720/71 v archívu AÚ Brno.)

328/72 PŘÍKAZY (Olomouc). Archeologický ústav ČSAV v Brně předal dva střepy kanelované keramiky (?) z povrchového sběru v trati „Pižmáky“: část črřpáku s plochým dnem a okrajový střep z větší nádoby s tunelovým uchem. (J. N e k v a s i l, Sběry v trati „Pižmáky“ u Příkaz (okr. Olomouc), PV 1970, Brno 1971, 81).

91/71 ÚJEZD U MOHELNICE (Šumperk). Na podzim 1970 odevzdal A. Kepřt z Újezda sekeromlat, který našel na poli v blíže neurčené trati. Sekeromlat je masivní s mírně zaobleným týlem a s otvorem posunutým k týlu. Rozměry: délka 141, výška 66, šířka v místě otvoru 71, otvor 25-28 mm. Sekeromlat je z jemnozrn- né žuly. (V. D o h n a l, Nálezořá zpráva č. j. 719/72 v archívu AÚ.)

337/72 ŽÁKOVICE (Přerov). L. Eučík, člen archeologického kroužku v Droždíně, našel při povrchovém sběru na blíže neurčeném místě u Žákovíc zlomek kamen- ného sekeromlatu (ostří).

P o z n á m k y

* Původní souhrnnou zprávu bylo nutno z technických důvodů rozdělit do dvou částí, které jsou otištěny ve dvou po sobě následujících číslech Zpráv VÚO. V této první části jsou obsaženy úseky: paleolit, neolit a eneolit. Druhá část obsahuje oddíly: „stará a střední doba bronzová, kultura lužických popelnicových polí, latén, řím, hradištní, středověk-novověk, nedatovatelné, vráceno, bez nálezů.“

1 změny, které archeologie od dob založení VSMO do dnešní doby prodělala, sice nedovolují přímé srovnání mezi dnešní a dřívější sbírkotvornou činností, přesto však není bez zajímavosti, že např. v roce 1972 činil přírůstek archeol. odd. asi 10.000 kusů, tedy zhruba tolik sbírkových předmětů se podařilo nashromáždit v archeologické sbírce VSMO za padesát let činnosti spolku

2 vytvářením archeologických sbírek jsou u nás výhradně pověřeno muzea a tím je dána i jejich zvláštní úloha v organizaci archeologické práce

3 první kroky v tomto směru učinil J. Skutil za svého působení v olomouckém muzeu (1954—1959), když pořídil inventář tehdy ještě nevidované rozsáhlé sbírky Gottwaldovy a Dobešovy, přičemž současně převedl zastaralý kartonový způsob adjustace drobných sbírkových předmětů na system krabicový. Příležitost k další modernizaci sbírek se naskytla v roce 1959, když se muzeum stěhovalo z nevyhovující budovy na Purkrabské ulici do nynějších budov. Sbírkové fondy, které tehdy byly rozříděny do řady kolekcí podle toho, jak postupně z darů a odkazů jednotlivých sběratelů sbírky archeologického oddělení narůstaly, sjednotil autor tohoto referátu tím, že veškerý sbírkový materiál rozřídil do jedenácti velkých chronologických oddílů a v jejich rámci pak podle kulturní příslušnosti a podle lokalit, tak že původní členění do sběratelských kolekcí se stalo už jen podružným hlediskem sledovaným pouze ve sbírkových inventářích. Tuto etapu ukončila v šedesátých letech Z. Trňáčková, když pořídila základní evidenci veškerých fondů a začala provádět katalogizaci druhého stupně

4 dále jen PV

SDĚLENÍ

● Expozice historických hodin ve Šternberku

Po stavebních adaptacích v podhradí státního hradu ve Šternberku byla v jede- nácti místnostech postupně instalována stálá expozice Muzea hodin. Tato nejno- vější expozice Vlastivědného ústavu v Olomouci zachycuje vývoj časoměrných přístrojů a měření času od nejstarších dob do současnosti. Samostatnou kapitolou expozice je část, věnovaná vývoji olomouckého orloje.

Architektonické řešení expozice provedli ing. arch. Zdeněk Šteřka a arch. Luboš Polášek, výtvarné zpracování je dílem akad. grafika Františka Bělohávka. V kvě- tu 1975 byla veřejnosti zpřístupněna poslední část expozice, týkající se nejnově- šího období hodinářské výroby a olomouckého orloje.

Tradice Muzea hodin ve Šternberku není příliš stará, první expozice v bývalé budově muzea v Bezručově ulici byla otevřena v polovině šedesátých let v rámci

specializace muzeí. Vytvoření tohoto specializovaného muzea dala podnět rozvíjející se hodinářská výroba v národním podniku Chronotechna Šternberk. V průběhu desíti let byl vytvořen bohatý a hodnotný sbírkový fond, jehož nejlepší vybraná část je prezentována v nových prostorách expozice. Muzeum hodin provádí další akvizice a doplňuje stále vývojovou řadu hodin.

Expozice je řaděna chronologicky a ve svém uspořádání přihlíží k technickému a výtvarnému vývoji hodin, převážně v bohaté kolekci hodin mechanických. Jednotlivá slohová období dokresluje instalovaný doplňkový materiál — nábytek, obrazy, který dotváří dobovou atmosféru. Při výběru exponátů pro expozici byl kladen důraz především na domácí hodinářské tradice.

V úvodní místnosti dominuje dílo Františka Bělohlávka „Plynoucí čas“, symbolizující věčný rytmus přírody, věčně plynoucí, nezadržitelný tok času. Nejstarší období měření času reprezentují modely antických, slunečních a vodních hodin, řada mechanických hodin je zastoupena v expozici ukázkami typů hodin přenosných slunečních, přesypacími hodinami, olejovými, svíčkovými hodinami.

Koncepce hodinových kolečkových mechanismů s vřetenovým krokem, které se dlouho udržovaly v konstrukcích strojů, se zvláště názorně objevují u obnažených mechanismů věžních hodin. Věžní stroj z olomoucké radnice, umístěný v úvodu expozice, signovaný Martinem Vogtem 1734, olomouckým hodinářem, patří k výtvarně nejpůsobivějším exponátům této řady.

Několik kusů renezančních hodin ze středoevropského okruhu dokumentuje alespoň částečně tvarovou rozmanitost a technickou dokonalost hodinářských výrobků své doby. Exemplář věžovitých hodin z pozlacené mědi, signovaný olomouckým hodinářem, patří ke špičkovým exponátům expozice.

Kolekce půvabných celoželezných hodin s malovanými číselníky, vyráběné kováři, patří k nejucelenější sbírce tohoto typu barokních hodin, odvozených z gotických železných konstrukcí.

Olomoucké hodinářství 18. století je bohatě zastoupeno v typu hodin staroněmeckých, určených především pro měšťanské interiéry. Specifickou oblastí jsou hodiny lidové, dřevěných konstrukcí s malovanými číselníky, jejichž vývojová řada provází celou expozici. Také bohatá kolekce kapesních hodinek z 18.—20. století odráží technický pokrok a úroveň evropského hodinářství.

Konec 18. století přináší oblibu figurálních motivů, funkce hodin je často podřízena umělecké kompozici. Z tohoto období je vystavena řada hodin, jejichž schránky z pozlacené mosazi nebo zlacených dřevořezeb tvořily v interiérech výrazné dominanty. Obliba figurálních skladeb se udržuje i v 1. polovině 19. století, populární jsou však hlavně ve střední Evropě hodiny sloupkové s antickými motivy, jejichž výběr tvoří v expozici menší soubor. Ukázky hodin z období stylové rozkolísanosti 2. poloviny 19. století jsou doplněny i ukázkami hodin vysoké technické úrovně. Jde především o výrobky olomouckého hodináře Josefa Raddy, jehož světové hodiny a stolní orloj patří k vysoce hodnotným hodinářským výtvořům. V řadě exponátů 20. století jsou zastoupeny mimo jiné ukázky secesních a kubistických hodin, pozornost upoutává populární Pláničkův orloj i švýcarský moderní výrobek tlakových hodin Atmos. Tuto část expozice pak uzavírá vývojová řada výrobků hodin, které vyšly po roce 1945 z podniků Chronotechna ve Šternberku a v Novém Městě nad Metují.

Speciální částí hodinářské expozice ve Šternberku je oddíl zabývající se vývojem olomouckého orloje. Na základě písemných, hlavně však hmotných materiálů se návštěvník seznamuje s bohatou tradicí jedné z nejznámějších kulturních památek u nás.

Olomoucký orloj prošel od svého vzniku někdy na konci patnáctého nebo samém počátku století šestnáctého několika výtvarnými verzemi. První podobu orloje neznáme, zachovány jsou jen účty za opravy hodinového mechanismu z 2. čtvrtiny 16. století. Mezi nejstarší hmotné doklady patří planisférium, sestavené pro olomoucký orloj v letech 1573—1575 vídeňským astronomem Pavlem Fabriciem, které je

atraktivní součástí expozice feudalismu Vlastivědného ústavu v Olomouci. Ve šternberské expozici reprezentuje nejstarší součásti orloje pouze převodové soukolí k planisfériu. Planisférium, vytvořené Fabriciem, patří k vrcholným světovým ukázkám hodinářského a astronomického umění 16. století. K této nejstarší orlojové kolekci řadíme ukazatele k planisfériu v podobě slunce a otáčivého měsíce z pozlacené mosazi. Nejstarším dokladem figurální části orloje je dřevěná plastika zbrojnoše s otáčivým trupem. Návštěvník se může také seznámit s bohatou ikonografií olomouckého orloje, a to reprodukovánými pohledy z let 1661, 1746. Tehdy byla provedena další úprava (výtvarné zpracování sedmera svobodných umění — dílo olomouckého barokního malíře Kryštofa Handkeho). Z téže doby je kompletně zachovaný soubor dřevěných polychromovaných andílků ze zvonkohry, vystavený podle původního uspořádání na orloji. V současné době se restauroje poslední památka této skupiny — stoletý kalendář. Z úprav v letech 1810—1811 je vystaven v expozici další pohled na orloj a spolu s ním antikizující busta. Ke generální přestavbě orloje dochází na konci 19. století, ve stylu pseudogotickém. Orloj v této verzi existoval v letech 1898—1945, pouze v roce 1926 byl doplněn výtvarnou výzdobou akad. malíře Jano Koehlera, jehož symbolika Moravy je také součástí naší expozice. Tato historická verze je také zastoupena v expozici nejpočetněji, jednak dobovým pohledem a především figurami ze všech pater orloje a číselníkem se zvěrokruhem.

Ze starého hodinového mechanismu se zachovalo kromě převodového soukolí k planisfériu pouze několik torz, podle nichž nelze provést rekonstrukci stroje, ani je přesně časově určit.

Vyvrcholení expozice budou tvořit výtvarné návrhy posledních úprav (akad. malíř Karel Svolinský), k nimž se přikročilo po poškození orloje za posledních bojů o Olomouc v roce 1945.

Mimo expozici disponuje muzeum hodin rozsáhlou studijní sbírkou jak časoměrných přístrojů, tak součástí olomouckého orloje, určenou spíše pro badatelské účely. Otevření expozice je vstupní etapou náplně tohoto pracoviště Vlastivědného ústavu v Olomouci, v budoucnu má být vybaveno speciální dílnou, výstavní místností pro tematické výstavy a studijními depozitáři.

aš

● Neznámé údaje o prvním malíři Národního divadla

Dílo malíře Roberta Holzera, který zemřel 23. září 1938, je spjato s uměleckou tvorbou v pražském Národním divadle. O Holzerovi víme, že se narodil 7. června 1859 v hanáckém Prostějově, že se učil malbě u vídeňských dvorních malířů, že studoval na vídeňské akademii u prof. Lichtenfelsena (tak jako malíř interiéru v zámku v Náměšti na Hané Jindřich Tomec), že pracoval v divadle na Vídeňce, cestoval v cizině a od 1. srpna 1883 do r. 1924 byl malířem v pražském Národním divadle. Pracoval na obrovských plátnech a dekoracích k činohrám a zpěvohrám, o nichž naši i cizí znalci psali obvykle v superlativech. Výčet jeho divadelních výprav a 22 reprodukcí obsahuje kniha V. H e p n e r a Scénická výprava na jevišti Národního divadla (Praha 1955), o jeho díle mluví Dějiny divadla, III. díl, a mnoho jiných. Význam Holzerova umění není proto třeba opakovat. K jeho medailónku připojujeme však některé zajímavé, ale zcela neznámé údaje z jeho rodiště.

Když roku 1871 otevřela česká matiční reálka v Prostějově najednou dvě třídy, přešel Holzer z německé reálky hned do II. třídy české reálky umístěné tehdy v domě bývalého starosty Floriána Nováka na Dolním náměstí. V kvintě byl však vyloučen ještě s dalším spolužákem prý pro vzpouru a nedovolenou návštěvu hostinců. Žádal totiž, aby žáci ústavu mohli navštěvovat hostince tak jako studenti němečtí. To byla tehdy trestuhodná smělost. Přesto Holzer nikdy na reálku nezapomněl. Byl to Holzer, který navrhl ozdobné sgrafito Prašné brány k poctě rodáka Matěje Rejska na zeď školy v Rejskově ulici a sgrafito také zdobilo město v letech

1896—1926, do přestavby školy. Dne 17. ledna 1897 žádala městská rada Roberta Holzera, aby vyzdobil sgrafitem novou vyšší obchodní školu v Palackého třídě. Holzer však nebyl figuralistou a navrhl místo sebe přítele Mikoláše Alše. Sgrafito nakonec provedl Jan Preisler. Při sjezdu absolventů reálky v roce 1901 nakreslil Holzer obraz prvních učitelů školy a každý přítomný si odnesl na památku foto snímek jeho obrazu. Také v roce 1906 se zúčastnil sjezdu bývalých prvních žáků ústavu. Jeho spolužákem byl Petr Mucha (příbuzný malíře Alfonse Muchy), pozdější správce školy v Nedašově u Brumova a v Křemenci, spoluzakladatel krajkářského družstva na Konicku. V roce 1903 přijel Holzer i s dcerou Olgou na prázdniny do Křemence k Muchovi, u něhož právě také bydlel Muchův žák z Nedašova Joža Nesázal, malířův žák Uprkův a Kalvodův, který maloval i na Stražisku, aby si vydělal na další studie. Z Prostějova se znal Holzer s básníkem a pražským redaktorem Janem Spáčilem Žeranovským, který v Hlasech z Hané uveřejnil 15. a 22. ledna roku 1900 fejeton „V ateliéru Roberta Holzera“ o Holzerově pracovišti v podklenbí kostela na Zderaze, Holzer se rád vracel do svého rodiště. Přitom neopomněl navštívit „hanácký parlament“ — hospodu Pod žudrem, proslulou návštěvami osobností jako byli Stanislav Lolek, malíři Jan Šafařík, Joža Uprka, Vítězslav Hohaus, Oldřich Lasák, spisovatelé Otakar Bystřina, Jan Spáčil Žeranovský, Jan Hoch, F. S. Procházka, básník Ondřej Přikryl a K. D. Lutinov, překladatel Aug. Spáčil, hudebník Gabriel Fránek, poslanec F. R. Reichstädter, prof. Jan Bažant a jeho synové Jan a Zdeněk (pozd. akademik), Bezručův přítel Antonín Pírek, prof. historik Hugo Traub, spisovatel Oldřich Seykora Kostelecký, Wolkrův učitel Štěpán Kožušníček, písničkář Saša Razov a také spisovatelé František Šekanina a Jakub Arbes. V lednu 1900 vymaloval Holzer pro ples vojenských vysloužilců podobizny zasloužilých členů, vlastenců Augustina Jiříčka a Františka Víchy, národovce a strýce hudebního skladatele Jaroslava Ivanoviče Galii. V roce 1907 daroval Holzer ochotnické jednotě Tyl v Prostějově svůj obraz J. K. Tyla. Před tím roku 1894 navrhl dekorace pro prostějovské šibřinky, roku 1895 navrhl alegorický vůz pro slavnosti Radhoště, roku 1898 provedl dekorace „Stavení v plamenech“ pro hasičský ples a mnohé jiné. Na velké národopisné výstavě roku 1893 v Prostějově vystavoval svou sbírku modelů z národního divadla a obraz Plumlov. Náčrty ke sgrafitu Prašné brány a více olejů Holzerových maleb bylo uloženo v prostějovském muzeu. V roce 1906 pochoval Holzer v Praze svého osmdesátiletého otce Bedřicha, v roce 1915 sedmaosmdesátiletou matku Františku a za dvě leta 16. září 1917 zemřela na Král. Vinohradech Holzerova choť Žofie, národní pracovnice, matka operní pěvkyně. pocházející z prostějovské rodiny Pelíškovi. V Prostějově se Holzer spřátelil zejména s básníkem Ondřejem Přikrylem a poskytl mu mnohé informace k jeho kronikám. V Praze byl dlouholetým členem výboru v Moravsko-slezské Besedě, spolu s krajanem univ. prof. Karlem Výmolou. Dne 18. září 1900 zemřel Holzerovi v Praze dvacetiletý syn Vítězslav. V roce 1902 sám onemocněl rúží. Svůj velký ateliér v Praze propůjčil roku 1901 Augustinu Němejcovi, který tam maloval oponu pro nové divadlo v Plzni. Holzer maloval v Paříži, Itálii, v Alpách, na Slovensku a na Slovácku a příteli Petru Muchovi se svěřil, že nepoznal krásnější kraje než Chmelovou, rozvaliny Vršatce a kraj nad Pováží. Maloval Draňansko a svoji Hanou. Krajinu viděl barevně, zvláště miloval večerní nálady v přírodě. Jako krajinář-impresionista a první malíř pražského Národního divadla má své čestné místo v našem malířském umění.

B. Kraus

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č 174. Vydal Vlastivědný ústav v Olomouci, náměstí Republiky 5/6. Odpovědný redaktor Bohumil Šula. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, třída Lidových milicí 3, Olomouc

Rukopis odevzdán do tisku 20. června 1975

Vlastivědný ústav Olomouc

Reg. zn. R M 134

Drahanovice — kamenný kryt nad vlastním hrobem, vpravo kamenný útvar v západní části mohyly.

4. strana obálky

Hnojice — Lužice. Památník na místě, kde zahynula posádka sovětského tanku 1 H 699 dne 6. května 1945.

OBSAH

ČLÁNKY: V. Burian, Pomníky na hrobech rudoarmejců, 1. — K. Morav, Bývalý šternberský dvůr na Zářečí, 11. — V. Dohnal, Terénní badatelská a sbírkotvorná činnost archeologického oddělení olomouckého muzea v letech 1971—1973, 13. — **SDĚLENÍ:** aš, Expozice historických hodin ve Šternberku, 29. — B. Kraus, Neznámé údaje o prvním malíři Národního divadla, 31.